

**Pražská vysoká škola psychosociálních studií**



**Vztah mezi racionálním a magickým myšlením  
v životě člověka**

*Bakalářská práce*

Tadeáš Samuel Zborník

Vedoucí práce: MUDr. Olga Dostálová, CSc.

**Praha 2017**

**Prague college of psychosocial studies**



**The relationship between racional and magical  
thinking in human life**

*Bachelor Thesis*

Tadeáš Samuel Zborník

The Diploma Thesis Work Supervisor : MUDr. Olga  
Dostálová, CSc.

**Praha 2017**

## **Anotace**

Bakalářská práce se zabývá vztahem racionálního a magického myšlení v životě člověka. Cílem bylo nahlédnout na problematiku integrace magického a racionálního myšlení a jejich přínos pro udržení duševního zdraví v širším kontextu a komplexnosti. Jedná se o čistě teoretickou práci, v níž je zaměření nejen na psychologické hledisko, ale je použito i hledisko filozofické, převážně k vyjasnění vývoje obou typů myšlení, jejich vzájemného propojení v celkovém vývoji z hlediska historického i ve využívání v životě současného člověka. Srovnáním teorií, názorů a přístupů dochází ke stanovení hypotézy pro další bádání.

## **Klíčová slova**

Kognitivní procesy a funkce, kognice, myšlení, normalita, racionální myšlení, racionalizace, magické myšlení, magie, spiritualita, kreativní myšlení, vědecké myšlení

## **Abstract**

This bachelor thesis concerns itself with the relationship between rational and magical thinking in human life. The aim was to acquire an insight into the problem of integrating magical and rational thinking and their role in maintaining mental health in a wider context and complexity. It is a purely theoretical work, which focuses not only on the psychological perspective, but also on the philosophical viewpoint, especially to clarify how the two types of thinking evolve, their mutual interconnectedness in the holistic evolution from a historical perspective and their use in today's life. By a comparison of theories, opinions and approaches, the hypothesis for further research is formed.

## **Key words**

Cognitive processes and functions, cognition, thinking, normality, rational thinking, rationalization, magical thinking, magic, spirituality, creative thinking, scientific thinking

## **Čestné prohlášení**

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval pod vedením MUDr. Olgy Dostálové, CSc. samostatně a uvedl jsem všechny použité prameny a literaturu.

Dále prohlašuji, že odevzdaná písemná verze bakalářské práce a verze elektronická jsou totožné.

.....

Tadeáš Samuel Zborník

## **Poděkování**

Rád bych poděkoval vedoucí mé bakalářské práce, MUDr. Olze Dostálové, CSc., za odborné vedení při vypracovávání mé bakalářské práce a za její trpělivost. Dále bych rád poděkoval PhDr. Jakobovi Zlámanému, Ph.D., za jeho podněty a pomoc při vyjasnění v oblasti víry a intuice.

# OBSAH

Úvod.....	8
<b>1 Vymezení pojmů.....</b>	<b>10</b>
1.1 Kognice, kognitivní procesy a funkce.....	10
1.2 Myšlení.....	11
1.2.1 Racionální myšlení, racionalita, racionalismus, racionalizace.. ..	13
1.2.2 Racionalita a kreativní myšlení.....	15
1.3 Co je magické myšlení.....	16
1.4 Emoce.....	17
1.5 Pojem normální a normalita dospělého jedince.....	18
1.5.1 Pojem: normální.....	18
1.5.2 Pojem: normalita.....	18
1.5.2.1 Normalita z hlediska statistiky.....	19
1.5.2.2 Normalita z hlediska zdravotnického.....	20
1.5.2.3 Normalita z hlediska psychologie.....	21
1.5.2.4 Pohled na normalitu z hlediska psychopatologie	21
1.5.2.5 Normalita jako schopnost adaptability.....	22
1.5.2.6 Pojetí normality jako fenoménu určité kultury ...	22
<b>2 Vývoj a struktura racionálního myšlení.....</b>	<b>24</b>
2.1 Historický vývoj racionálního myšlení.....	24
2.1.1 Racionální myšlení ve středověku.....	24
2.1.2 Racionální myšlení v době renesance.....	24
2.1.3 Racionální myšlení a doba osvícenství.....	25
2.1.4 Racionální myšlení a rozvoj vědy.....	27
2.2 Struktura racionálního myšlení.....	28
2.3 Vědecké myšlení a současná klasifikace vědy.....	29
2.4 Filosofie vědy.....	31
<b>3 Vývoj a struktura magického myšlení .....</b>	<b>34</b>

3.1	Vývoj magického myšlení.....	34
3.2	Struktura magického myšlení.....	36
3.3	Magické myšlení z hlediska evolučního a psychopatologického.....	39
4	<b>Klady a zápory racionálního a magického myšlení ...</b>	42
4.1	Užitečnost a škodlivost magického myšlení.....	42
4.1.1	Spiritualita.....	43
4.2	Čím nás racionální myšlení omezuje a co nám přináší.....	45
4.2.1	Přístup k racionálnímu myšlení J. A. Komenského....	46
4.2.2	Kritická racionalita Otakara A. Fundy.....	46
5	<b>Závěrečná úvaha.....</b>	48
	<b>Závěr.....</b>	50
	<b>Souhrn.....</b>	52
	<b>Použité zdroje .....</b>	53



## ÚVOD

Téma bakalářské práce jsem si vybral proto, že mě zajímá způsob, jakým lidé smýšlí o sobě, o druhých, o světě, o svém místě ve světě. Většina dospělých a zdravých jedinců se považuje za racionální, tedy převážně rozumově smýšlející.

Domnívám se, že v minulosti lidé nerozlišovali mezi rozumovým a magickým přístupem, ale hledali něco, co dobře funguje v praxi. Někteří šamani a léčitelé tak začali systematicky zaznamenávat své znalosti a vybírat praktiky, které měly účinek. A tak se postupně z magie začal vyvíjet racionální přístup, v dalších obdobích pak vznikala věda. Víra ve vědu nabyla takové intenzity, že vznikl jednostranný posun od magie k vědě a obojí se postavilo do protikladu.

Do jaké míry stojí v dnešní době magické a racionální myšlení proti sobě, jaký je vztah vědy a magie? Racionální způsob myšlení, výcvik ve formální logice, znalost přírodních zákonů, testování hypotéz – to vše umožňuje odpoutat se od pověr, víry v paranormální jevy i od dalších magických praktik, přesto však pověry mají v mysli dnešního člověka stále své místo. Domnívám se, že v dnešní přetechnizované a konzumní době i vzdělaným jedincům schází tajemno, mystika a duchovní věci. Myslím si, že člověk potřebuje být ukotven ve víře v něco, co působí nad ním a ne vše výhradně kriticky hodnotit a vědecky analyzovat. Proto i vysoce vzdělaní lidé hledají návrat k metafyzickým jistotám a archetypální moudrosti.

Na každého z nás působí mnoho vlivů, naše myšlení je ovlivňováno mnoha faktory, působí na nás emoce, máme fantazii, která rozvíjí naši kreativitu. A z kreativity vznikají nové vynálezy a bádání. A tak vždy před jednáním přichází prvotní myšlenka, která později umožní její realizaci.

Svou práci jsem rozdělil do tří základních částí, z nichž první se zabývá vymezením pojmů normality, racionálního a magického myšlení, ale i racionalizací a vědeckým myšlením.

Ve druhé části popisují klady a zápory racionálního i magického myšlení, co nám oba typy přinášejí a v čem nás omezují. Ve své práci se v souvislosti s magickým myšlením zabývám i spiritualitou a dvěma netradičními přístupy k racionálnímu myšlení, které jsou ovlivněny náboženstvím.

Na vývoj a strukturu obou typů myšlení se pak zaměřuji ve třetí části práce, kde se mimo jiné krátce zabývám i filozofií vědy.

# 1 VYMEZENÍ POJMŮ

První kapitola textu je orientována na vymezení základních pojmů, které budou používány v dalších kapitolách. Jsou to: kognice, kognitivní procesy, myšlení a jeho typy, inteligenční kvocient, emoce, normalita.

## 1.1 Kognice, kognitivní procesy a funkce

VOKURKA, HUGO aj. (2008, s. 529) definují substantivum kognici jednoduše jako „poznání“, adjektivum kognitivní jako „(roz)poznávací“.

HARTL a HARTLOVÁ (2000, s. 260) uvádějí u kognice kromě „poznávání“ ještě „dle Jarvise (1990) myšlení na rozdíl od emocí a psychomotoriky“. U „kognitivní“ pak kromě „poznávající“ ještě „vnímající, hodnotící, vztahující se k poznávacím procesům“.

Sternberg charakterizuje kognici jako obecné procesy lidského myšlení (STERNBERG, 2002, s. 19). Baštecká a Goldman upozorňují na Lazaruse a Folkmana z r. 1982, kteří kognici (ohodnocení) vřazují před emoce a chování, dnes pak se ustálilo kognici vřazovat mezi emoce a chování (BAŠTECKÁ a GOLDMAN, 2001, s. 242). Je to vybavenost lidské psychiky, které se navíc během života člověka dostává velmi zásadních změn. Příkladem toho mohou být poznatky mnohých odborníků z oblasti vývojové psychologie, kteří ve svých publikacích věnují kognitivním procesům pozornost nejčastěji právě v souvislosti s jednotlivými vývojovými fázemi lidského života, jež se projevují určitými kvalitami v daném období věku (viz např. LANGMEIER a KREJČÍŘOVÁ, 2007, s. 368).

Kognitivními procesy se zabývá oblast vědy označovaná jako kognitivní psychologie (EYSENCK a KEANE, 2008, s. 15). V odborné literatuře se tak ve spojitosti s kognitivními procesy lze setkat též s pojmem kognitivní funkce – tento označuje poznávací funkce u člověka, které jsou

základními funkcemi lidského mozku (KLUCKÁ a VOLFOVÁ, 2009, s. 13). Mezi tyto procesy lze zařadit zejména následující výčet kognitivních funkcí, jež jsou pro člověka typické a vzbuzují zájem vědecké obce (STERNBERG, 2002, s. viz níže):

- pozornost (s. 102 - 114),
- vědomí (s. 125 - 129),
- vnímání (s. 133 - 174),
- paměť (s. 181 - 206),
- reprezentaci a organizaci poznatků (s. 285 - 313),
- řeč (s. 349 - 381),
- myšlení (s. 350-362),
- exekutivní funkce (plánování, usuzování, rozhodování apod.) (s. 385 - 422).

Klucká a Volfová prezentují své rozdělení základních kognitivních funkcí a řadí k nim pozornost, zrakově – prostorové schopnosti, paměť, jazyk a myšlení (KLUCKÁ a VOLFOVÁ, 2009, s. 13). Autorky upozorňují na fakt, že kognitivní funkce člověku dopomáhají k poznávání okolního světa, anticipační plánování a uskutečňování jednání a interakci s dalšími osobami; v případě, že jsou kognitivní funkce určitým způsobem oslabené či dysfunkční, dochází u jedince ke ztrátě části jeho já - k podobnému oslabení může docházet kupříkladu vlivem stáří, úrazu centrální nervové soustavy, případně psychického onemocnění (KLUCKÁ a VOLFOVÁ, 2009).

## **1.2 Myšlení**

Myšlení je jedna z nejdůležitějších kognitivních funkcí, na něž člověk ve svém životě spoléhá a jichž využívá, a jež mu výrazným způsobem pomáhá přežít. Zde je tedy cílem definovat a jasně vymezit myšlení z hlediska odborného - z psychologického hlediska, tím spíše, že ve Velkém lékařském slovníku definice myšlení není vůbec obsažena.

Hartl definuje myšlení jako: „*poznávací proces probíhající mezi člověkem a okolím*“ (HARTL, 2004, s. 144). Tento proces je založen na principech analýzy, syntézy a dalších odvozených myšlenkových operací, navíc je též sociálně podmíněn a je úzce propojen s řečí (tamtéž). K myšlení je možné přiřadit celou škálu nejrůznějších přívlastků, které je blíže specifikují (HARTL, 2004, s. 144). Jedním z těchto zcela specifických přívlastků pak představuje také slovní spojení magické myšlení, kterému bude věnována bližší pozornost v dalších kapitolách textu na tento jev detailněji orientovaných.

Dle Eysencka a Keana existuje celá řada způsobů myšlení, které se od sebe navzájem odlišují (EYSENCK a KEANE, 2008, s. 474).

U Sillamyho se čtenář dozvídá, že myšlení je možné rozdělovat do několika podtypů, konkrétně autor uvádí typ bdělého myšlení, které je realisticky orientováno na adaptaci jedince vůči okolnímu světu a typ autistického myšlení, při kterém dochází k řízení procesů na základě aktuálních emočních potřeb jedince (SILLAMY, 2001, s. 124).

Sillamy upozorňuje na to, že realistické myšlení je podtypem, který podléhá racionálním principům<sup>1</sup> utvářeným u osoby v rámci jejího vývoje a socializace; realistické myšlení se dle Sillamyho prezentuje buď slovy (pojmy) či stanovisky (úsudky) (SILLAMY, 2001, s. 124).

V souvislosti s myšlením je též důležité upozornit na jeho spojitost a možné dopady na celkovou kvalitu života jedince. Hayová k dané tematice poznamenává, že: „*Zaběhnuté způsoby myšlení a mluvy vytvářejí tělesné návyky, držení těla, harmonii nebo nemoc*“ (HAY, 2011, s. 85). Tento komentář vystihuje předpoklad zásadního vlivu způsobů myšlení na zdraví a harmonické prožívání u každého jedince.

---

<sup>1</sup> Poznámka autora: tento poznatek bude nadále důležitý při vzájemném odlišování racionálního a magického způsobu myšlení.

### **1.2.1 Racionální myšlení, racionalita, racionalismus racionalizace**

S pojmem „ratio“ rozum nám vyvstane hned několik termínů, které sice jsou si jazykově podobné, mají stejný lingvistický základ, ale jejich obsah se navzájem liší.

#### ***Racionální myšlení***

Jak ve své práci uvádí Tenglerová, racionální myšlení je protikladem myšlení magického i symbolického a jako takové se zakládá zejména na rozumu, tedy nikoli na emocích (ačkoli emoce a myšlení spolu úzce souvisejí a emoce mohou rozumové pochody ovlivňovat); stejně tak lze racionální myšlení stavět do opozice vůči iracionalitě a na ní založených myšlenkových operací, tedy kupříkladu pudům, intuici či „nadpřirozenu“ (TENGLEROVÁ, 2013, s. 15).

Výše uvedené názory lze podložit kupříkladu již zmíněným vztahem racionality, reality a racionálního myšlení uváděnými v kapitole číslo dvě textu autorem Sillamym, stejně jako je možné je odvozovat z komentáře Koucké, která svůj příspěvek začíná větou: „*Nyní žijeme v technické, racionální době*“ (KOUCKÁ, 2014). Poslední komentář totiž čtenáře uvádí do problematiky v rozdílech mezi racionálním a magickým způsobem myšlení (nazírání na svět), kteréžto přístupy jsou současným světem – jeho fungováním a obecně přijímané představě o „nejvhodnějším“ způsobu jeho interpretace formovány. Technologizace světa a společnosti je tak jedním z hlavních důvodů toho, že právě racionální myšlení je považováno za „reálné“, „správné“ či „normální“.

Dle Tenglerové je racionální myšlení založeno na sebenavazujících jednotlivých krocích, jež jedinci dopomáhají k uvědomování si vlastních myšlenkových operací – na základě tohoto postupu tak dochází k redukci nejrůznějších nejasností a chaotických prvků v životě jednotlivce (TENGLEROVÁ, 2013, s. 18).

Racionální myšlení tak člověku dopomáhá ke:

- kategorizaci a uspořádání nabytých informací;
- vysvětlování nejrůznějších jevů či situací;
- řešení nastalých dilemat;
- hledání nových postupů;
- směřování ke stanovenému cíli (TENGLEROVÁ, 2013, s. 18).

### ***Rozdíl mezi racionalitou a racionalizací***

Racionalita je rozumnost, schopnost myslet, rozhodovat se a jednat na základě zralé úvahy.

Racionalizace je jednou z poměrně široké škály možných neadaptivních psychických reakcí člověka v rámci jeho snah o řešení nastalých životních situací (SVOBODA, ed., ČEŠKOVÁ a KUČEROVÁ, 2006, s. 126 – 130).

Samotnou racionalizaci pak lze vnímat jako: „*dodatečné odůvodňování původně impulzivního jednání člověka nebo vědomé či nevědomé nahrazování původní nepřijatelné motivace přijatelnými, často společensky oceňovanými motivy*“ (SVOBODA, ed., ČEŠKOVÁ, KUČEROVÁ, 2006, s. 128). I laici se v rámci fungování svého života mají většinou možnost setkat jak s označením, tak také s příkladnou reakcí typu „*kyselých hroznů*“ či naopak „*sladkých citronů*“, které jsou tak typickými příklady racionalizace.

Racionalizaci tak lze vnímat jakožto obranný mechanismus lidské psychiky (viz HARTL, 2004, s. 221), nikoli běžný způsob myšlení většiny osob žijících v technologicky vyspělých zemích současného světa.

### ***Racionalismus***

je filosofický směr, který považuje rozum za jediný zdroj poznání. Staví se do protikladu k poznání empirickému, smyslovému, zkušenostnímu a také k iracionalismu (HARTL a HARTLOVÁ, 2000, s. 494).

#### **1.2.2 Racionalita a kreativní myšlení**

Racionální myšlení, často zvané též kritické, představuje protipól, ale zároveň i komplement myšlení kreativního či též imaginativního. Racionální, kritické myšlení je spojováno s funkcí levé mozkové hemisféry, kreativní, imaginativní pak s funkcí pravé hemisféry. Racionální myšlení je často považováno za způsob vyspělého, svobodného a uvědomělého uvažování. Thomas Hally například popisuje kritické myšlení jako nepostradatelnou a osvobozující sílu v procesu vzdělávání, kdy schopnost kritického myšlení nám pomáhá vyjádřit význam a důležitost všech lidských zkušeností (HALLY a PSUTKA, 2011).

Hally dále ve svém článku *Myšlení kritické a kreativní* uveřejněném v časopisu *MENSA International Journal* popisuje myšlení kritické, tedy racionální, i myšlení kreativní jako zábavnou, pozitivní a produktivní činnost (tamtéž). Kreativní myšlení<sup>2</sup> však upřednostňuje ve vztahu ke svému potenciálu vznik inovací, které se dějí často jakoby mimochodem, a stávají se nedocenenou přidanou hodnotou procesu. Říká, že „*cílem inovace je však transformace a implementace, zatímco kreativita si žádné takové nároky nečiní*“ (HALLY a PSUTKA, 2011). Kreativní myšlení, které zohledňuje intuici, získává tak v určité oblasti výhody, mj. právě v podobě nezamýšlených inovací, které mohou zajistit mnoho společenského prospěchu.

Dle Hallyho je kreativní myšlení pro praktické pobývání v prostoru 21. století nezbytné. Naše společnost by ovšem nemohla existovat i bez kriticky racionálního myšlení, neboť by nastal otřes základů vědeckých,

---

<sup>2</sup> Poznámka autora: Magické myšlení na rozdíl od kreativního nemusí být nositelem přidaných uměleckých a vědecko-technických hodnot a rozvíjet tvůrčí potenciál.



technických, medicínských i právních systémů, na nichž naše civilizace pevně spočívá. Stejně tak by však nemohla existovat bez imaginace, sémantických hříček i prvků živelného humoru, které s sebou přináší funkce pravé mozkové hemisféry.

### 1.3 Co je magické myšlení

V souvislosti s magickým myšlením se lze v odborné literatuře setkat též s označením fantazijní myšlení, které je založeno na principech synkretizace, symbolizace, animismu a magnetismu (NAKONEČNÝ, 1995, s. 207). Zde je opět možné sledovat podobnost nahlížení autorů na danou tematiku i přes užití odlišného označení zkoumaného jevu – konkrétně o tom svědčí kupříkladu uváděný princip animismu, jehož užívání lze pozorovat u malých dětí, jejichž myšlení lze považovat za taktéž magického charakteru.

Magické myšlení je z hlediska psychologického a taktéž speciálně pedagogického možné definovat jako takové, které „*přisuzuje běžným jevům jiný, tajemný, zvláštní, symbolický, kouzelný význam*“ (SVOBODA, ed., ČEŠKOVÁ a KUČEROVÁ, 2006, s. 100).

S magickým myšlením se lze setkat u osob trpících schizofrenií, či také například u primitivních národů, kdy však souvisí nikoli s patologií kognitivních procesů, ale většinou s kulturními tradicemi daného společenství (tamtéž). Dle Kretschmera je zvláštní prožívání světa schizofreniky jakousi regresí právě k magickému způsobu myšlení (cit. dle NAKONEČNÉHO, 1995, s. 93). Magické myšlení je tak příkladem možného kvalitativního narušení (poruchy) myšlení coby jednoho ze základních kognitivních procesů, podobně jako je tomu v případě bludů (SVOBODA, ed., ČEŠKOVÁ a KUČEROVÁ, 2006, str. 98 – 101). Z tohoto důvodu je možné považovat magické myšlení takto ovládající člověka za příznak vážné psychické poruchy.

V této souvislosti je však nutné upozornit na to, že symbolické myšlení je z vývojového úhlu pohledu běžným způsobem pojmání světa

v období od 2 do 4 let věku jedince, kdy je dle Piageta běžným projevem přirozeného kognitivního vývoje dítěte – hovoříme o takzvaném symbolickém a předpojmovém myšlení (LANGMEIER a KREJČÍŘOVÁ, 2007, s. 239). U dítěte tak projevy symbolického myšlení nejsou příznaky kognitivní poruchy, u osob staršího věku však symbolické nahlížení skutečností podobnou poruchu představovat může. Nakonečný uvádí, že v myšlení jedinců v rozmezí věku 4 a ž 7 let lze detekovat magické prvky, jako jsou například víra v možnost ovlivňování dějů před jejich samotným průběhem či animistické pojmání světa (NAKONEČNÝ, 1995, s. 93).

## 1.4 Emoce

I když emoce nejsou v této práci hlavním předmětem zájmu, nelze opominout alespoň krátkou zmínku o nich.

City, emoce jsou zvláštní psychické jevy doprovázející každou duševní činnost člověka, jsou reakcemi na podněty z vnějšího světa, pokud jsou tyto podněty pro organismus významné. Mimo zážitkovou složku se projevují na úrovni fyziologické a na úrovni chování. Urban určuje pět základních charakteristik citů (Vondráček aj.,1969):

**polaritu** – příjemnost nebo nepříjemnost (na této stupnici je důležitá ambivalence, tj. současný nebo střídající se zážitek kladu i záporu), někdy se rozlišují dvě další dimenze: vzrušení - uklidnění a napětí - uvolnění,

**subjektivitu** – jsou výrazem vztahu nějakého subjektu k objektu (co je pro jednoho příjemné, může být pro druhého nepříjemné),

**univerzálnost příčin** – vyvolání citů je možné jakýmkoli podnětem,

**spontánnost** – přicházejí nechtěně a nelze je vůlí zapudit,

**aktuálnost** – provázejí přítomné dění, ale lze na ně i vzpomínat (částečně i znovu vyvolat stejnými podněty, ale ne přesně reprodukovat).

## 1.5 Pojem normální a normalita dospělého jedince

V souvislosti s rozumovými schopnostmi se nemůžeme vyhnout zmínce o normalitě. Podíváme se na pojetí normality lidského jedince tak, jak je nahlížena různými odborníky z oblasti psychologie či příbuzných vědeckých disciplín. Za tímto účelem bude užíváno pojmů normální a normalita.

### 1.5.1 Pojem: normální

Termín normální uvádí Sillamy jako synonymum k přiměřenosti vůči určitému pravidlu (SILLAMY, 2001, s. 133). Autor dále upozorňuje na fakt, že „normalita“ je relativním pojmem, jehož obsah je závislý na konkrétním sociokulturním prostředí a době – jeho náplň je tak značně proměnlivou: „*Normální je to, co pozorujeme nejčastěji v dané společnosti a dané době*“ (SILLAMY, 2001, s. 133).

Od běžného slova normální bude v následujících odstavcích přesunuta pozornost k termínu normalita, který je již odborným označením.

### 1.5.2 Pojem: normalita

Josef Slowík autor uvádí přehled nejrůznějších úhlů pohledu na „normalitu“ člověka, kterými jsou (SLOWÍK, 2007, s. 25):

**statistické pojetí:** za normální jsou zde považovány jevy běžně, tedy nejvíce frekventované a průměrné;

**zdravotní pojetí:** za normální jsou považovány jevy, jež ve svém důsledku naplňují definici pojmu zdraví tak, jak je předkládá Světová zdravotnická organizace (WHO);

**funkční pojetí:** za normální je považováno vše, co jedinci umožňuje jeho chování či nebo výkon naplňující nároky kladené okolnostmi (určitou situací, úkolem apod.);

**sociokulturní pojetí:** normální je v tomto ohledu to, co za takové považuje většinová část společnosti – jedná se tedy o vymezení stanovené konvencí, jež platí pro oblasti chování, projevů či stavů člověka;

**ideální:** v tomto pojetí představuje měřítko „normality“ stupeň přiblížení se ideální představě stanovené pro určitý jev (typickým příkladem „normálního“ chování je tak kupříkladu stupeň přiblížení jedince desateru či jiná měřítka);

**skupinové:** normativy jsou v tomto případě stanoveny určitou konkrétní sociální skupinou (menšinou, národností apod.);

**individuální:** toto pojetí vyjadřuje vlastní rámce norem každého jednotlivého člověka zvlášť, které je formováno zčásti přejímáním a následným upravováním „normality“ tak, jak je vymezena jedním z výše prezentovaných způsobů a zčásti vlastními hranicemi a možnostmi konkrétního jedince.

### ***1.5.2.1 Normalita z hlediska statistiky***

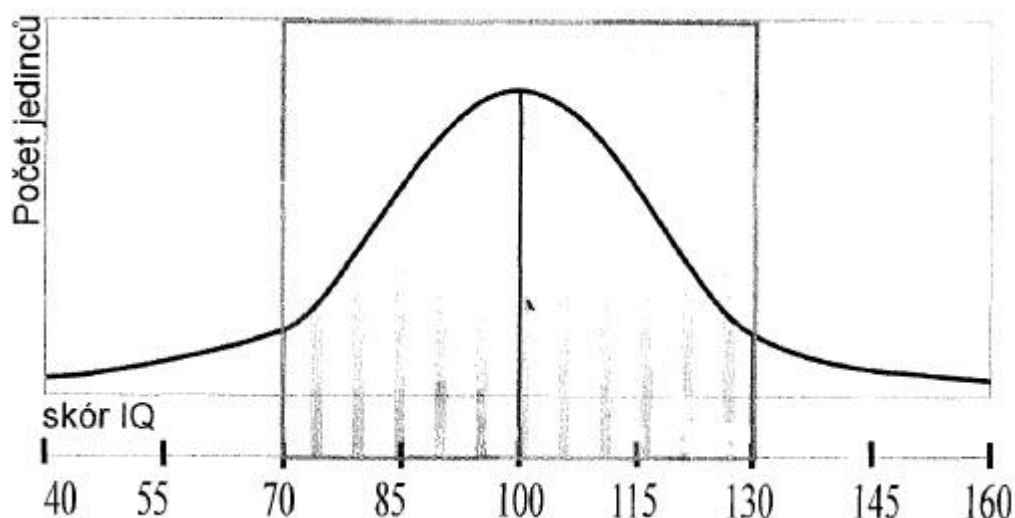
Z hlediska statistického lze pak na normalitu nahlížet jako na ty hodnoty, které se v rámci běžně užívané zvonovité křivky<sup>3</sup> (HARTL, 2004, s. 158) blíží k aritmetickému průměru a naopak, hodnoty vzdalující se od uvedeného průměru jsou abnormálními.

Normální rozdělení pak graficky znázorňuje obrázek č. 1 níže.

---

<sup>3</sup> Poznámka autora: jedná se o tzv. Gaussovu křivku či Gaussovo rozložení.

Obr. č. 1. Gaussova křivka pro rozložení IQ v populaci (podle SLOWÍKA, 2007, s. 25)



Výše uvedená Gaussova křivka je znázorněna pro běžné rozložení hodnot IQ ve společnosti, ovšem stejným tvarem lze znázornit „normální“ rozdělení hodnot prakticky jakéhokoli sledovaného rysu či vlastnosti.

### ***1.5.2.2 Normalita z hlediska zdravotnického***

Je však nutné vědět, že normální zcela určitě neznamená ideální (SILLAMY, 2001, s. 133), z vědeckého hlediska tedy není možné říci, že „normální“ je lepší, což může být v běžné laické řeči vyjádřením „*ty nejsi normální*“ či „*to není normální*“. Ovšem kromě laické veřejnosti Sillamy poukazuje taktéž na běžnou praxi medicínských pracovníků (tedy zejména lékařů), kteří coby odborníci na lidské zdraví mají též tendenci ke ztotožňování „normálního“ člověka s představou jedince, který je dokonale zdrav, ačkoli taková osoba ve skutečnosti neexistuje (tamtéž). V závěru svého pohledu na normalitu pak Sillamy též upozorňuje na fakt, že být člověkem s „normálním“ intelektem, vzděláním i společenským postavením není jevem, který by znamenal, že se člověku dostalo všeho nejlepšího, a to již například s ohledem na ten fakt, že za „normální“ výšku inteligence

vyjádřenou v bodech IQ (Intelligenčního kvocientu) je považována hodnota 100.

### ***1.5.2.3 Normalita z hlediska psychologie***

Normalita je dle Hartla termínem, který je velmi těžké vymezit. Běžně však bývá normalita pojímána v následující podobě (HARTL, 2004, s. 157 – 158):

- blízkosti nejčastěji se vyskytujícího jevu,
- shody s obecnými očekáváními společnosti,
- funkčnosti,
- tvaru rozdělení dat shodného s takzvaným normálním rozdělením.

Kromě obecného vymezení pojmu normality pak lze u Hartla nalézt též pojetí normality vzhledem k osobnosti jedince. V tomto ryze psychologickém vymezení pak autor uvádí, že normalita osobnosti se projevuje následujícími charakteristikami (HARTL, 2004, s. 158):

- čínorodostí;
- přiměřeným vnímáním okolní reality;
- schopností sebepoznání;
- přiměřenými úrovněmi sebevědomí a sebeúcty;
- schopností regulace vlastního chování;
- schopnostmi utváření a udržování citových vazeb ke druhým.

Takto tedy může vypadat další z pohledů na normalitu člověka.

### ***1.4.2.4 Pohled na normalitu z hlediska psychopatologie***

Pohled na danou tematiku z hlediska psychopatologie pak přináší Svoboda, který uvádí, že v rámci psychopatologie je normalita posuzována na základě následujících měřítek (SVOBODA, ed., ČEŠKOVÁ a KUČEROVÁ, 2006, s. 32):

**subjektivního** – vychází z vlastního odhadu jedince;

**sociálního** – řídí se názorem a hodnocením společenského okolí;

**psychiatrické diagnózy** – zde se jedná o (ne)přítomnost psychopatologických jednotlivých symptomů;

**statistického** – bývá vyjádřena kvantitativní odchylkou vůči statistické normě;

**funkčního** – zde jsou hodnoceny projevy a jednání osoby v konkrétních situacích.

#### ***1.5.2.5 Normalita jako schopnost adaptability***

Ze zcela neopomenutelných – základních – prvků, na jejichž základě je běžně hodnocena normalita jedince, je nutné zmínit schopnost jeho adaptability, tedy aktivní přizpůsobivosti (SVOBODA, ed., ČEŠKOVÁ, KUČEROVÁ, 2006, s. 33). Psychologové se taktéž shodují v názoru, že normalitu lze co do psychického fungování jedince posuzovat z hlediska tří základních bodů, kterými jsou *duševní zdraví* (v protikladu k přítomnosti nemoci), *optimální stav* (projevující se vlastnostmi osoby vycházející z ideálu konkrétní doby) a *proces směřující k seberealizaci* - zde je důležitá právě adaptace vyvstávající z možnosti svobodné volby jednotlivce (tamtéž). V případě, že je jedinec jakýmkoli kritériem hodnocen coby „nenormální“, práce s ním se v případě psychologických věd ujímají psychiatři (SVOBODA, ed., ČEŠKOVÁ, KUČEROVÁ, , 2006, s. 34).

#### ***1.5.2.6 Pojetí normality jako fenoménu určité kultury***

K tématice normality a jejího posuzování u dospělých osob je pak ještě nutné uvést zásadní dovětek, který ve své publikaci uvádějí Pugnerová s Kvintovou, a to že sebelépe a sebeexaktněji vymezená psychologická normalita jedince může v praxi velmi výrazným způsobem narážet na problematiku neplatnosti (či minimálně omezené platnosti) stanovených kritérií, k čemuž v praxi běžně dochází například v případě osob odlišných

etnických skupin žijících v konkrétní většinové společnosti (cit. dle SVOBODY, ed, ČEŠKOVÉ a KUČEROVÉ, 2006, s. 34).

Pugnerová a Kvintová danou skutečnost komentují následovně: „*Chování vycházející z kultury daného etnika pak může být zaměřeno na symptomy duševní poruchy, například magické myšlení a pověřčivost v rómské populaci se mohou jevit jako psychotické příznaky*“ (PUGNEROVÁ a KVINTOVÁ, 2016, s. 22).

To, co je pro jednu společnost, národnost, kulturu či jiné uskupení lidí projevem psychické poruchy, tak pro jinou může být zcela běžným a projevem nevyvolávajícím žádné podezření na narušení psychického zdraví jedince.



## **2 VÝVOJ A STRUKTURA RACIONÁLNÍHO MYŠLENÍ**

Racionální myšlení zpravidla dáváme do protikladu k myšlení magickému, protože je založeno na rozumovém uvažování, které se staví do protikladu k emocím. Přesto rozum a emoce spolu velmi úzce souvisejí. Naše city rozum ovlivňují, náš rozum naše city usměřňuje.

### **2.1 Historický vývoj racionálního myšlení**

#### **2.1.1 Racionální myšlení ve starověku**

Stále trvajícím vlivem na vědění i racionální myšlení má dodnes učení Aristotelovo, jeho systém byl uplatňován i v období scholastiky, ovšem upravený v kontextu s křesťanskou vírou. Byl zde aplikován princip jednoznačnosti disciplín, jejich východisek i užitých metod, které byly velmi specifické a nebylo je možné uplatňovat paralelně ve více oborech. Garber upozorňuje na to, že přírodní filosofie, do níž racionální myšlení spadalo, byla v tomto systému jednou z nejdůležitějších disciplín, která se věnovala studiu obecných přírodních zákonů. Přírodní filozofie byla nadřazená matematice, logice aj., které zastřešovala (cit. dle PARKA a DASTONA, 2008, s. 21-69; ŠPELDA, 2011, s. 21-28).

#### **2.1.2 Racionální myšlení v době renesance**

Garber dále uvádí, že stejně jako byl i v následujících staletích projeven zájem o Aristotela, stalo se tak rovněž i v případě Platóna, který se kromě své idealistické filosofie intenzivně věnoval matematice i geometrii. V renesančním 15. století byla ve Florencii ustanovena novoplatónská akademie, s níž spolupracovali mj. i Bernardino Telesio, Girolamo Cardano, Tommaso Campanella i Giordano Bruno. Rovněž bylo v tomto období znovuobjeveno i před Sokratovské dílo Pythagora. Jeho dílo se stávalo postupně stále známější a inspirovalo i svou teorií o uspořádání

vesmíru, již byl později ovlivněn Athanasius Kircher, Robert Fludd i Johannes Kepler (cit. dle PARKA a DASTONA, 2008, s. 21-69; ŠPELDA, 2011, s. 21-28).

Uvedení autoři dále uvádějí, že aristotelský systém však neustále vynikal nad platónským a pythagorejským pojetím a jeho nejpodstatnějším nedostatkem se stala nakonec nedostatečná kompatibilita s křesťanskou věroukou. Italský renesanční učenec Giovanni Pico della Mirandola sepsal rozsáhlé dílo *De hominis dignitate*, z něhož vyplývá, že základním východiskem pro vědu je křesťanství. Dlužno však podotknout, že validitu antických poznatků výrazně porušilo i objevení Ameriky v roce 1492, neboť žádný z antických myslitelů se ani teoreticky nezmiňoval o možnosti existence dalšího obrovského kontinentu západním směrem (cit. dle PARKA a DASTONA, 2008, s. 21-69, 114-116).

Vliv křesťanství byl určující, a tak i další myslitelé, např. Marino Mersenne, René Descartes a Francis Bacon, hledali nové základní kameny, které se explicitně netýkaly děl antických učenců, již byli s ohledem na nekompatibilitu s křesťanstvím přijímání často rozporuplně. O emancipaci vědeckého myšlení a náboženství se začíná mluvit až s přelomem 17. a 18. století.

### **2.1.3 Racionální myšlení a doba osvícenství**

Osmnácté století s sebou přináší osvícenství a osvícenští vzdělanci i zastánci deistických teorií se hlásí k principům racionalismu. Toto hnutí si nárokuje i redukci teologických a filozofických principů na jejich základní přirozenou bázi bez supranaturalistických, tedy nadpřirozených, elementů. Osvícenství přímo navazovalo na díla Blaise Pascala, Reného Descarta, Pierra Baylea, Galilea Galileiho, Francise Bacona i Isaaca Newtona.

Osvícenská etapa je rovněž spojená se snahou o kompletní evidenci dosavadních poznatků v podobě encyklopedií. Jednalo se především o dílo *Encyklopedie aneb Racionální slovník věd, umění a řemesel* od Denise Diderota, jeho dalším významným spoluautorem se stal matematik Jean le

Rond d'Alembert. Encyklopedie byla vydávána v letech 1751 až 1772. Jan Patočka vnímá osvícenství jako jakýsi exit ze stavu nedospělosti, kterou si však lidstvo samo zapříčinilo. Tak byl nahrazen systém akcentující křesťanství novým systémem, který akcentuje přirozenost (HERDER, PATOČKA a PRAŽÁK, 1941, s. 450-452).

Immanuel Kant následně rozvinul i překonal racionalismus i empirismus v čele s Francisem Baconem kritickou reflexí, paradigmatem vztahu subjektu a objektu i úvahou transcendentálních podmínek. Jeho nejznámější díla pak představují *Kritika čistého rozumu*, *Kritika praktického rozumu* a *Kritika soudnosti*, pojednávající i o principech estetiky, již rovněž ze svého systému nevyloučil.

Georg Wilhelm Friedrich Hegel uchopuje problematiku racionálního myšlení, kdy reálné identifikuje s racionálním a myšlení pak i s vlastním bytím. Platí u něho tedy, že to, co je racionální, je i reálné a opačně. Ve svém slavném díle *Fenomenologie ducha* z roku 1807 definuje vědomí, kdy podle něho dějiny vědomí sestávají z protikladů, je opouštěna individualita, aby bylo nalezeno univerzum, kdy nastává ona situace, že racionalita představuje realitu a to, co je reálné, je i racionální. Naproti tomu voluntaristé Schopenhauer a Nietzsche zdůrazňují pojem iracionalismu (cit. dle KOSÍKA, 1965, s. 149-160).

Nyní bude krátce pojednáno o kritickém racionalismu K. R. Poppera. Kritický racionalismus vzešel z vídeňské školy logického pozitivismu a Popper je jeho hlavním představitelem. V díle *Logika zkoumání* se věnuje problematice vědecké indukce, která vychází z principů empirismu. Popper však tvrdí, že empirické zdůvodňování se samo dostává do regresní spirály. Pravdivost hypotéz tedy není možné dokazovat, avšak podrobovat empirickým testům. Oproti verifikaci tak postavil princip falzifikace. Hypotéza, jež je pravdivá, je ta, kterou není možné popřít její falzifikací.

Vývoj vědy se tak uskutečňuje zásluhou principu falzifikace, kdy vzniká prostor pro kladení a zodpovídání nových otázek. Popper si je však vědom faktu, že pravdu nelze nikdy zcela objevit a jednoznačně definovat,

lze se k ní pouze více či méně přibližovat užíváním falzifikace. Vědecká evoluce dle něj tedy spočívá v kontinuálním uplatňování falzifikace. Věda dle něj musí být nedogmatická a otevřená, stavěl se proti ideologickému pojetí poznávání. Rozlišuje uzavřené společnosti, které chrání své pojetí pravdy, a otevřené společnosti, které umožňují skutečné poznávání tím, že se otevírají metodě falzifikace (POPPER, 1997, s. 11-14).

#### **2.1.4 Racionální myšlení a rozvoj vědy**

Jedním ze základních historických zlomů je upuštění od Aristotelova vesmírného modelu, který byl později upraven Ptolemaiem a nastal příklon k heliocentrickému systému uznávanému do dnešní doby. Stalo se tak zásluhou Mikuláše Koperníka, Galileo Galileia a Giordana Bruna. Tyto kroky měnily nejen dosavadní vědecký obsah, ale i hranice klasických disciplín, kdy například došlo k přehodnocování do té doby často diskutovaných kategorií přirozeného a umělého pohybu aj., a nastala rovněž tak známá negativní reakce církve. Zajímavé novum rovněž představovalo prolínání aplikací metod mezi různými obory, kdy se především matematické poznatky mohly rozšířit do mnoha jiných odvětví (ŠPELDA, 2011, s. 21-28; SHAPIN, 1996, s. 32-50).

S historií vývoje racionálního myšlení je neodmyslitelně spjata tzv. vědecká revoluce, která je obvykle datována roky 1543 až 1687, kdy se jedná o zveřejnění Koperníkovy *De revolutionibus orbium coelestium* a Newtonovy *Philosophiae Naturalis Principia Mathematica*, a míní se jí začátek moderního vědeckého přístupu.

Tento termín poprvé užil roku 1939 Alexandre Koyré, ale nejvíce je spjat s Herbertem Butterfieldem, který v díle *The Origins of Modern Science* uvádí, že vědecká revoluce „...jelikož nevyústila pouze v úpadek scholastické filosofie, ale také ve zničení aristotelské fyziky, zastiňuje vše od vzestupu křesťanství a redukuje renesanci a reformaci na úroveň pouhých epizod, pouhých posunů v rámci systému středověkého křesťanského světa...“ (BUTTERFIELD, 1959, s. 7-8).

Nyní krátce pojednám o mimořádné osobě žijící v tomto období, kterou je René Descartes, jenž vytvořil racionalistickou školu, do níž patřil kromě něho i B. de Spinoza a G. W. Leibnitz. Descartes je mj. známý svým nalezením nové metody, a to dedukce, jak o tom pojednává v knize *Rozprava o metodě*. Dále rozpracovává následující pravidla (DESCARTES, 1992):

1. **Pravidlo evidence:** Pravdou je to, co je zřejmé (*idea clara et distincta*).
2. **Pravidlo analýzy problému:** Problém lze řešit jeho rozčleněním na subčásti.
3. **Pravidlo syntézy:** Od jednotlivostí je potřebné postupovat k celku.
4. **Pravidlo kontroly:** Vždy je nutné překontrolovat všechny učiněné kroky.

Jak je již uvedeno výše v textu, Descartes rozlišuje *res cogitans* (substance myslící), což je myslící subjekt a *res extensa* (substance rozprostraněná), již je tvořen celý vesmír. Člověk pak dle něj se sestává z obou těchto entit. Základní myšlenkou je výrok: Myslím, tedy jsem.

## 2.2 Struktura racionálního myšlení

V souvislosti s racionalitou se v současné době zkoumá několik samostatných konstruktů, jako heuristika, teorie rozhodování, teorie duálních procesů a dalších. Výzkumy v posledních letech poukazují na to, že základem lidského myšlení jsou kognitivní styly.

**Kognitivní styl 1:** málo flexibilní, automatický a rychlý, který funguje bez vynakládání úsilí a procesy, které z něj vycházejí, můžeme pojmenovat jako heuristiky, jichž může pracovat v mysli několik najednou. Patří sem například rozpoznávání obličejů a propriocepce. Vytváří nám především úsudek, je však více náchylný k chybám.

**Kognitivní styl 2:** velmi flexibilní, kontrolovaný a pomalý, který vyžaduje vědomé úsilí. Zpravidla je založen na jazyce a pravidlech,

poskytuje nám možnost dosahovat cílů, které jsou odlišné od cílů evolučně daných.

Racionální myšlení závisí na úrovni dispozic myšlení a interindividuálních rozdílech v kvalitě zpracování, což ovlivňuje proces výběru mezi alternativami – rozhodování, které je v souladu s našimi potřebami, přáními a tedy s dosahováním cílů. Pokud v procesu rozhodování na nás působí nedůležité souvislosti, jsou rozhodnutí ovlivněna irelevantními kontextuálními vlivy, a tudíž nemohou být stabilní, je takovéto rozhodování považováno za neracionální.

### **2.3 Vědecké myšlení a současná klasifikace vědy**

Racionální myšlení se postupně vyvíjelo ve vědecké myšlení, které je jeho současným vrcholem. Fenomén vlastní vědy se stal do té míry významným, že vzniklo široké penzum vědeckých disciplín, které na vědu nahlízejí z mnoha úhlů. Jedná se nejen o studium historie a vývoje vědy, ale i o psychologii či sociologii. Psychologie vědy akcentuje psychologický rozměr myšlení, sociologie vědy ji považuje za sociálně determinovaný jev. Filozofie vědy pak na vědu nahlíží prizmatem svých paradigmat i hledá její možnou novou definici. Začíná již Aristotelovými díly a odehrává se do dnešní doby (FAJKUS, 2005, s. 118-120; HOLZBACHOVÁ, 2000, s. 4-6).

Klasifikace vědy je stále živým elementem. Nejstarší klasifikace pochází od Aristotela, kdy kritérium představoval účel vědy. Jako vědy postihující obsah myšlení rozeznával vědy teoretické, mezi něž spadá matematika, přírodní filozofie a metafyzika, a dále praktické vědy, kterými jsou politika, etika a ekonomie, a dále poetické vědy, tj. produktivní, kdy se jedná o řemesla, technologie a umění. Dále seznával vědy postihující formu myšlení a sdělování, mezi něž řadil logiku a rétoriku (ARISTOTELÉS, 2015).

Další významná struktura věd pochází od Descartese, který rozlišuje svět přírodní (*res extensa*) a svět duchovní (*res cogitans*). Od doby průmyslové revoluce je však ve společnosti upřednostňována přírodní

dimenze. Dalším známým dělením věd je Windelbandova struktura. Wilhelm Windelband rozlišoval rovněž mezi vědami přírodními a duchovními. Duchovní vědy dle něj usilují o zachycení dění, které je jednorázové či omezené, přírodní vědy se pak snaží formulovat obecné zákony postihující světové děje a uvádí i aktuálnější klasifikaci, která dělí vědy na formální, kterými jsou například matematika a logika, a vědy reálné, které jsou členěny na přírodní, empirické, neboli exaktní vědy, dále humanitní, sociální aj. (cit. dle HRUŠKOVSKÉHO a ZIGO, ed., 1967, s. 524 – 537).

Frascatiho definice v manuálu OECD z roku 2007 vyjadřuje následovnou užitou klasifikaci oblastí vědy a technologií (*Frascati manuál 2002*, OECD, 2007). Jedná se o přírodní vědy, mezi něž je řazena matematika, počítačové vědy a informatika, fyzikální vědy, chemické vědy, vědy o Zemi a příbuzné vědy o životním prostředí, biologické vědy a ostatní přírodní vědy.

Dále se jedná o technické vědy, kterými jsou stavební a dopravní inženýrství, elektrotechnické inženýrství, elektronické inženýrství, informační inženýrství, strojní, jaderné a audioinženýrství, chemické inženýrství, materiálové inženýrství, lékařské inženýrství, enviromentální inženýrství, průmyslové biotechnologie, nanotechnologie a ostatní technické vědy.

Lékařské vědy pak zastupuje základní medicína, klinická medicína, zdravotní vědy, lékařské biotechnologie a ostatní lékařské vědy. Zemědělské vědy pak zahrnují zemědělství, lesnictví a rybářství, vědy o zvířatech a mléce, veterinární vědy, zemědělské biotechnologie a ostatní zemědělské vědy.

Mezi sociální vědy spadá psychologie, ekonomie a podnikání, vzdělávací vědy, sociologie, právní vědy, politické vědy, sociální a ekonomická geografie (zeměpis), média a komunikace a ostatní sociální vědy.

Humanitní vědy se pak skládají z následujících věd: historie a archeologie, jazyky a literatura, filozofie, etika a náboženství, umění (umění, historie umění, herecké umění, hudba) a ostatní humanitní vědy.

## 2.4 Filozofie vědy

Novodobá filozofie vědy je členěna do dvou hlavních proudů, kdy se jedná o noeticko-logický proud zdůrazňující pozitivistický přístup a logickou analýzu, druhým je pak společensko-historický proud. Následuje postpozitivistická generace filozofů, kteří zkoumali vědu, do níž patří Karl Raimund Popper, Samuel Kuhn, Paul Karl Feyerabend, Imre Lakatos, Michael Polanyi, Larry Laudan, Stephen Toulmin, Norwood Russell Hanson, Joseph Agassi, Dudley Shapere, Ernan McMullin, Jaakko Hintikka a mnoho dalších (FAJKUS, 2005, s. 118-120; HOLZBACHOVÁ, 2000, s. 4-6). V následujícím textu pojednám o dvou nejvýznamnějších těchto badatelích, kterými jsou Popper a Kuhn.

Sir Karl Raimund Popper je proslulý především svým dílem *Logika vědeckého zkoumání*. Popper vývoj vědy nahlíží jako neustálý koloběh, kde každý nový problém se stává pouhým dočasným provizoriem, než se události posunou dalším směrem.

Sděluje, že „*růst vědeckého poznání je nejdůležitějším a nejzajímavějším případem růstu poznání. (...) Téměř všechny problémy tradiční epistemologie jsou spjaty s problémem růstu vědění. Mám sklon říci ještě více: od Platóna k Descartovi, Leibnizovi, Kantovi, Durheimovi a Poincarému; a od Bacona, Hobbese a Locka k Humovi, Millovi a Russelovi byla teorie poznání prodchnuta nadějí, že nám umožní nejen toho více vědět o vědění, nýbrž i přispět k pokroku vědění – tj. vědeckého vědění*“ (POPPER, 1997, s. 20).

Popper definuje i svůj náhled na cíl vědy, vědeckou diskusi i osobnost vědce. Cílem vědy je dle něj nalézání vysvětlení a příčin vzniku té které události. Diskuse, jež by měla probíhat v intencích racionality, se



musí především vyznačovat prvky tolerance a celkového pacifistického přístupu. Diskuse by měla vyzařovat esenci otevřenosti rozdílnosti názorů.

Vědec by neměl přednostně usilovat o přesvědčování ostatních užíváním svých argumentů, avšak měl by být ochoten směřovat k myšlence smíru a konsensuálního řešení. Panuje zde celkový silný akcent na akceptaci možného názorového pluralismu a širokého spektra argumentů, samozřejmě pod podmínkou jejich pravdivosti. Dlužno podotknout, že i Popper sám sebe definuje jako normativistu, a nikoliv jako zastánce deskriptivismu, tudíž se v jeho díle nezřídka setkáváme spíše s oním idealistickým popisem nežli s reálnou sumarizací stávajících detailů (POPPER, 1997, s. 25-28).

Thomas Samuel Kuhn prezentoval svou percepci vědy ve známém díle *Struktura vědeckých revolucí*, což je považováno za jedno z nejlepších počinů minulého století. Soustředil se především na historiografické východisko, resp. dějiny vědy. Platí zde, že historie je zdrojem informací pro metodologická zobecnění a historie koriguje metodologické konstrukce (cit. dle DEMJANČUKA a FAJKUSE, ed., 2002, s. 14).

Kuhn nevnímá vědu jako strukturu faktů, metod a teorií zveřejněných v aktuálně platných textech (KUHN, 1997, s. 15). Věda se dle něj vyvíjí v etapách, pro něž má následující názvy: období předparadigmatické vědy, období normální vědy, krize a revoluce. To je v rozporu s Popperovým viděním vědy, který ji místo dominance teorií vnímá jako neustálý střet různorodých teorií. S ohledem na paradigmatu Kuhn sděluje, že věda tak značí „*pokus vtěsnat přírodu do předem vytvořené a poměrně nepružné krabice, kterou představuje paradigma*“ (KUHN, 1997, s. 36).

Kuhn definuje nejzásadnější dějinná paradigmatu. Představují je: Aristotelova *Fysika*, Ptolemaiovův *Almagest*, Newtonova *Principia* a *Optica*, Franklinova *Elektrina*, Lavoisierova *Chemie* a Lyellova *Geologie* (KUHN, 1997, s. 23). Paradigma se vyznačuje dvěma rysy, tj. tato díla byla schopna ovlivnit názor mnoha vědců o správnosti závěrů a zejména, že tyto závěry

neměly definitivně uzavřené výklady, ale naopak se vyznačují otevřenými konci (KUHN, 1997, s. 31-32).

### **3 VÝVOJ A STRUKTURA MAGICKÉHO MYŠLENÍ**

Termín magie je patrně odvozen z perského slova, které znamená moc nebo velikost. Podobně v latině „*magnus*“ znamená velký, v řečtině „*megas*“ mocný a v sanskrtu „*maha*“ znamená moc (FRAZER, 1994). Výklad pojmu je však nejednotný a zahrnuje širokou oblast činností, představ a praktik.

Vznik magie není možné konkrétně datovat, svědectví o magických praktikách jsou však dochovány od středověku. Magii lze nalézt u mnoha kultur zeměpisně i časově od sebe vzdálených, je tedy chápána jako univerzální kulturní jev. Kulturní antropologie, která se zabývá vztahem člověka a kultury, považuje magii za kulturní fenomén patřící k nejstarším projevům lidstva.

Magické myšlení je pojem označující zvláštní druh myšlení, s tímto termínem se setkáváme např. v antropologii, religionistice nebo psychologii, spojujeme je s přírodními národy, kulty a sektami nebo dětmi. Zahrnuje širokou oblast různých jevů, které se mohou v procesu prožívání vyskytovat, určuje tedy specifický způsob prožívání a vyskytuje se především ve vývojové psychologii.

Spíše než o magickém myšlení, můžeme uvažovat o racionálním myšlení se supranaturalistickými prvky v kontextu komplementarity existenciality, emocionality a spirituality. Tedy o jisté míře magičnosti, která vyplývá ze snahy uspořádat věci do smysluplných celků.

#### **3.1 Vývoj magického myšlení**

V dětství je běžný takzvaný antropomorfismus, který vzniká na raných stupních vývoje člověka a je založen na víře, že neživé objekty jsou stejně vybaveny jako živočichové, to je, že mohou jednat a cítit (HARTL a HARTLOVÁ, 2000, s. 51). Dalším projevem je prezentismus, čímž rozumíme chápání světa pouze v přítomnosti.

Podrobným studiem dětského myšlení se zabýval psycholog Jean Piaget, který komplexně popisuje a vysvětluje dětské pojetí reality a kauzality a tvorbu dětských představ o světě a věnuje se i dětskému magickému myšlení. Podle něj má dětské magické myšlení dva původy, první původ se nachází v daném jedinci a v jeho pojetí reality, kdy dítě není schopno odlišit své myšlení od reality a já od externího světa, nechápe rozdíl mezi svou myslí a svým tělem. Sny mu připadají jako entita přicházející z vnějšku, slova jsou propojena s věcmi a mluvit znamená přímo působit na věci a objekty, které nevnímá výhradně jako materiální, ale jako obdařené úmysly a vůlí. Jeho logika není objektivní, postrádá přesnost, předpokládá, že ostatní lidé myslí jako ono samo a nepřesvědčuje je, nepřijímá fakta a nesnaží se je testovat nebo dokazovat své názory. Sociální podněty jsou neutralizovány vrozeným egocentrismem. Oddělení vlastního já se vyvíjí v průběhu socializace a teprve potom umožňuje dítěti objektivní pojetí reality (PIAGET, 1929).

Vědomí vlastního já vzniká oddělením reality od myšlení. Tento proces lze rozdělit do čtyř fází (PIAGET, 1929, s. 126) :

**Absolutní realismus** – nástroje myšlení a existence objektu nejsou nijak odlišeny.

**Bezprostřední realismus** – nástroje myšlení jsou odlišeny od objektů, ale jsou v objektech samotných.

**Zprostředkující realismus** – nástroje myšlení jsou považovány za druh objektů a jsou uvnitř těla i v okolním světě.

**Subjektivismus** – nástroje myšlení jsou situovány v nás.

Piaget uvádí dvě psychologické teorie magie, Frazerovu, která popisuje formy magie a Freudovu, která vysvětluje víru v její účinnost, která pramení z touhy, za základ magie pak považuje afektivní stav, konkrétně narcismus.

Podle Freuda je narcismus stádiem vývoje u dítěte, kdy sexuální pudy soustřeďuje na vlastní já, je zamilováno do sebe samého a soustředí se výhradně na sebe s tím, že jeho touhy a přání mají prioritní důležitost. Je

přesvědčeno, že jeho myšlenky mohou působit na okolí. Autor to nazývá vírou dítěte ve všemohoucnost myšlenek. To, co Freud nazývá narcismem, se shoduje spíše s naším vymezením dětského egocentrismu (FREUD, 1997).

Nedokončený vývoj vědomí vlastního já v kombinaci s dětským egocentrismem je tedy prvním zdrojem magického myšlení u dítěte, protože jeho magické myšlení má základ v jeho egocentrismu a přesvědčení, že je středem vesmíru a zaměňuje fyzikální a kauzální vztahy za psychologické. Jakmile si dítě uvědomí vlastní já, subjektivitu svého myšlení a vnímá myšlení jiných lidí, ztratí svou víru ve všemohoucnost svých myšlenek a jeho magické myšlení se vytrácí.

Druhý původ magického myšlení je v sociálním prostředí dítěte, kdy je spojeno především s rodiči, nebo s vychovávající osobou, protože pociťuje souvislost mezi svou činností a činností rodičů. Každá akce dítěte vede k reakci rodičů, takže dítě je zvyklé na neustálé odezvy a je tak posilován pocit jeho participace. Pečující chování rodičů pak vede dítě ke zvyku přikazovat, ovládat rodiče, ovládat vlastní tělo a vlastní činnosti, což dítě považuje za poslušnost jeho přáním, které aplikuje na zbytek světa a odtud pochází přesvědčení, že objekty je možné ovládat pomocí magie.

### **3.2 Struktura magického myšlení**

Frazer ve svém díle *Zlatá ratolest* zpracoval na základě praktik přírodních národů teorii magie, kde podle něj není magické myšlení nelogické a iracionální, ale je založeno na reálném pozorování světa a zkušeností jedinců a jejich praktické působení na svět na základě racionálních předpokladů. Magie tedy vychází z předpokladu, že věci na sebe navzájem působí na základě vnitřního souladu a tento jev nazval sympatetická magie. Kouzla na základě podobnosti pak pojmenoval homeopatickou magií a kouzla na základě doteku magií kontaktní. *„Budeme-li analyzovat principy myšlení, na němž je založená magie, pravděpodobně zjistíme, že jsou v podstatě dvě: za prvé, že podobné vytváří*

*podobné, čili že se výsledek podobá své příčině, a za druhé, že věci, které byly jednou ve vzájemném styku, působí na sebe navzájem na dálku i poté, co byl fyzický styk přerušen. První princip bychom mohli nazvat zákonem podobnosti a druhý zákonem styku nebo doteku“ (FRAZER, 2007, s. 23).*

Sympatetická magie je dále Frazerem rozdělena na magii pozitivní – kouzelnictví a magii negativní – tabu. Cílem pozitivní magie či kouzelnictví je vyvolat žádoucí výsledek, cílem negativní magie či tabu je zabránit nežádoucímu výsledku. Předpokládá se však, že oba důsledky, žádoucí i nežádoucí, se dostavují podle zákona podobnosti a doteku (FRAZER, 2007, s. 30). Kouzla jsou tedy návody a tabu zákazy.

Problémem magického myšlení pak podle Frazera je chybná asociace představ dvojího typu. *„Je-li moje analýza kouzelníkovy logiky správná, pak její dva velké principy jsou prostě jen dvěma různými nesprávnými aplikacemi sdružování představ. Homeopatická magie je založena na asociaci představ v důsledku dotyku. Homeopatická magie se dopouští chyby v předpokladu, že věci, které se navzájem podobají, jsou stejné, kontaktní magie se dopouští chyby předpokladem, že věci, jež byly jednou ve vzájemném styku, zůstávají v něm vždy“ (FRAZER, 2007, s. 23-24).* Magické myšlení věří, že magickými zákony se řídí dění v přírodě, bez ohledu na lidskou vůli a předpokládá neomezenou platnost zákonů magie. Příčiny jevů jsou v magických principech a magické myšlení se neřídí logickou kauzalitou.

Podobným způsobem se k magickému myšlení vyjadřuje i filozof a antropolog Lévy-Bruhl, který tento druh myšlení nazývá také předlogickým myšlením. Oba jsou přesvědčeni o tom, že v myslích přírodních národů je vše propojeno a vše na světě souvisí se vším. Živé i neživé v přírodě je součástí, ve které se všichni vzájemně propojují. Jevy neanalyzují a nezabývají se teoriemi ani abstraktními principy a jejich myšlení je praktické, neřídí se logikou, neprovádí abstrakci a je nepřístupné zkušenostem.

Piaget vidí nejprimitivnější formy v nejasném rozlišení mezi realitou a myšlením v dětské kauzalitě. Podle definice Lévy-Bruhla vymezil participaci jako vztah, který podle principů primitivního myšlení existuje mezi dvěma jevy nebo bytostmi. Tyto považuje za částečně identické, nebo za ty, které mají na sebe vzájemný vliv bez prostorového kontaktu a příčinné souvislosti. Pojem magie vymezuje jako participaci<sup>4</sup> k modifikaci reality a stanoví čtyři kategorie u dětí, včetně magických praktik, které vyvolávají (PIAGET, 1929, s. 133-134).

### **Magie založená na participaci mezi činnostmi a objekty**

Dítětem je prováděna činnost, u které věří, že bude mít vliv na určité události, které si přeje. Tato a podobná praktika je příkladem pozitivní magie. U dětí se však vyskytuje i negativní magie – tabu, kdy cílem jejich jednání je zabránit negativnímu výsledku (tamtéž).

### **Magie založená na participaci mezi myšlením a objekty**

Dítě věří, že realitu může upravit myšlenkou, slovem a podobně, nebo že může být psychologická charakteristika zhmotněna, nebo působit o své vůli, že myšlením může ovlivnit události, nebo si tyto události přivolat. Funguje to však i opačně, myslí na něco jiného, než si přeje, aby zabránilo zmaření vytouženého (tamtéž).

### **Magie založená na participaci mezi objekty**

Dítě si myslí, že na sebe objekty nebo místa mohou vzájemně působit, mohou se ovlivňovat, přitahovat, odpuzovat a magie spočívá v použití jednoho objektu nebo místa k ovlivňování ostatních. V předchozích dvou způsobech dítě používá k magickým praktikám své vlastní činnosti a myšlenky, v tomto způsobu používá objekt k ovlivnění objektů dalších (tamtéž).

### **Magie založená na participaci způsobené společnou vůlí**

Dítě vnímá objekty a považuje je za živoucí. Participace je v přesvědčení, že vůle těchto objektů může působit na druhé sama o sobě a původ této

---

<sup>4</sup> Poznámka autora: Participace (z *lat. partem capere*, mít podíl) znamená sdílení něčeho, účast nebo podílení se na něčem. Z filosofického hlediska vlastnosti mohou být věcem bytostně vlastní – inherentní, nebo se na nich mohou podílet – participovat.

kategorie je v animismu. V jejím základu jsou dvě hlavní charakteristiky dětského myšlení: egocentrismus, kdy věří, že svět je soustředěný pouze kolem něj a respekt k rodičům, kdy věří, že svět ovládají spíše morální než přírodní zákony (PIAGET, 1929, s. 133-134).

### **3.3 Magické myšlení z hlediska evolučního a psychopatologického**

Z hlediska vývojového je magické myšlení charakteristickým rysem pro přírodně žijící národy, případně se s jeho prvky lze setkat u malých dětí, jak již bylo zmíněno výše. Nakonečný uvádí, že myšlení magického charakteru se běžně vymezuje vůči svému protikladu, kterým je způsob myšlení stavějící na logice a kauzalitě – mnozí odborníci tak na magické myšlení pohlížejí jako na inferiorní kategorii myšlenkových procesů, ovšem existují i tací, kteří zastávání tohoto postu vůči magickému myšlení kritizují - mezi ně patří kupříkladu B. Malinowski či C. Lévi-Strauss (cit. dle NAKONEČNÉHO, 1995, s. 93).

Pro podporu tvrzení o tom, že není zcela vhodné přistupovat k magickému myšlení coby k dysfunkčnímu procesu projevujícím se pouze u malých dětí, primitivních národů či psychicky nemocných jedinců lze též uvést poznatek Schmidbauera, který zmiňuje fakt, že úzký vztah k magickému myšlení má kupříkladu sugesce (cit. dle NAKONEČNÉHO, 1995, s. 303), která je v psychologii uznávaným procesem.

Magické myšlení je Hartlem nazíráno jako myšlení archaické, takové, které je založené zejména na užití fantazie a taktéž je podporuje víra v nereálné možnosti (HARTL, 2004, s. 128). K projevům magického myšlení mohou v běžném životě člověka patřit například víra v „záračné“ léčitele či například nejrůznější amulety, dále do této kategorie projevů spadá též přisuzování nereálných vlastností různým maskotům, talismanům a fetišům; v neposlední řadě lze za projevy magického myšlení považovat též inklinaci jedince k nejrůznějším pověrám či snářům apod. (HARTL, 2004, s. 128).



Psycholožka Pavla Koucká uvádí, že magické myšlení nelze podpořit žádnou ze čtyř hlavních, vědou uznávaných, fyzikálních sil, kterými jsou elektromagnetismus, gravitace a dále pak také silné či slabé jaderné síly. Na rozdíl od těchto hybatelů, jejichž hodnoty lze detekovat a měřit, je u magického myšlení nutné smířit se s tím, že je toto založeno na působení mechanismů, jejichž existence a fungování přicházejí do konfliktu s vědeckými poznatky (KOUCKÁ, 2014).

Zajímavostí u autorky je tedy ten fakt, že na magické myšlení nepohlíží prvoplánově jako na psychickou poruchu myšlení, ale jako na jev, který současná věda není schopna popsat a podložit důkazy. Základní premisou tak v případě hovorů na téma magického myšlení je následující výrok týkající se „sil“ stojících za možností jeho fungování: „*Nelze je měřit, nelze je prokázat; musí se v ně věřit*“ (KOUCKÁ, 2014).

Namísto pohlížení na magické myšlení jako na patologii je tak možné pojímat daný jev jako jednu z etap vývojového procesu (fylogeneze) lidské psychiky, u níž odborníci uvádějí, že probíhala na kontinuu od instinktu k intelektu, tedy právě od magického myšlení k myšlení logickému, racionálnímu (NAKONEČNÝ, 1995, s. 361). Magické myšlení je tak evolučně původním vzorem fungování uváděné kognitivní funkce (NAKONEČNÝ, 1995, s. 120).

Jako důkaz pro náhled na magické myšlení jako na projev nenormality jedince pak lze uvést komentář Nakonečného, který uvádí, že: „*Jde zejména o vtíravé, neodbytné představy, obsese, obvykle asociované s nepříjemnými emocemi (úzkostí) a přecházející někdy v nutkavé jednání ritualizovaného typu, jehož "magickým" smyslem je zbavit se úzkostí*“ (NAKONEČNÝ, 1997, s. 271). Tento citát tak dává magické myšlení do souvislosti s možnými psychopatologickými projevy dospělého člověka, což jasně hovoří pro pojetí magického myšlení jako nevhodného - a projevujícího se u osoby, u níž lze usuzovat na určitou disharmonii ve fungování jejích kognitivních procesů.

Podobný způsob myšlení může být spojován s projevy vztahovačnosti. Jako příklad je možné v odborné literatuře najít kupříkladu situaci, kdy: „*přítelova kravata ohlašuje pacientovu blízkou smrt*“ (SVOBODA, ed., ČEŠKOVÁ a KUČEROVÁ, 2006, s. 100). Pacient, který tedy sám podobnými bludy trpí, vnímá okolí jakožto ohrožující vůči sobě samotnému – jedná se tak o vhodnou ilustraci zmiňovaných tendencí ke vztahovačnosti osoby, u níž jsou projevy magického myšlení prokázány.

## **4 KLADY A ZÁPORY RACIONÁLNÍHO A MAGICKÉHO MYŠLENÍ**

Naše myšlení není pouze racionální, ovládáno pouze rozumem a výsledkem bezchybného logického úsudku. Působí na nás mnoho faktorů, které naše myšlení ovlivňují. Zkušenosti a názory jsou ovlivněny naší kulturou, přesto na nás působí i emoce, které nám pomáhají prožívání magického.

### **4.1 Užitečnost a škodlivost magického myšlení**

Podstatou magického myšlení je víra v příčinné souvislosti tam, kde ve skutečnosti neexistují. Můžeme narazit na experimenty se zvířaty, kde lze pozorovat magické chování u zvířat a logicky dovozovat jejich magické myšlení. Člověku bylo umožněno, aby se posunul ještě mnohem dále ve tvorbě signálů pomocí řeči, takže na rozdíl od zvířat může operovat ještě s pojmy a kategoriemi, nejen s reálnými zážitky a vjemy. Pomocí slova tak umíme pojmenovat dosažené abstrakce, což nám umožňuje vyšší poznání skutečnosti, ale také rozvoj fantazie, magie, náboženství, umění...

Počátky existenciální filozofie můžeme hledat u dánského myslitele Sorena Kiergaarda, který kladl důraz na spirituální dimenzi naší existence a podle jehož názoru má každý jedinec právo si zvolit svou vlastní pravdu na základě víry. Rozlišoval tři sféry existence a to náboženskou, etickou a estetickou.

Pohled na spiritualitu nás vede k možnosti nahlédnout na složitost a komplexnost fenoménu magičnosti a magického myšlení. Základ magického myšlení netvoří pouhý myšlenkový proces, ale i výchozí předpoklady.

### 4.1.1 Spiritualita

Spiritualita je způsob života, jakým žijeme svůj život a jakým přistupujeme k životu druhých. Znamená to, že respektujeme přirozený běh života, přirozené uspořádání věcí a přirozené potřeby ostatních. Je nám vrozená a přirozená, jen ji velmi často potlačujeme konzumním způsobem života a egem. Dá se rozvíjet, prohlubovat, nepotřebuje žádnou vnější formu, kterou je potřeba dodržet. Pokud člověk vnitřně roste a žije podle svých potřeb, spiritualita začne být přirozenou součástí života. Není o provádění rituálů nebo odříkávání modliteb, někdy to může být i naopak.

Říčan ve své knize Psychologie náboženství a spirituality charakterizuje spiritualitu takto: *„Pojem spiritualita, původně teologický, který pronikl do psychologie teprve v posledních desetiletích, je v současné světové i naší psychologii náboženství klíčový. V posledních letech se vžívá i v aplikované psychologii, zdůrazňuje se potřeba spirituality v psychoterapii, ve výchově... Definice není dosud jasná, vedou se o ni spory“* (ŘÍČAN, 2007, s. 43).

Říčan vystihuje spiritualitu z psychologického hlediska, kdy základem je hledání posvátna. Tento termín byl však vytvořen v křesťanském prostředí a nepostihuje tudíž spiritualitu např. orientálních náboženství, proto ji dále charakterizuje jako vztah k transcenci. Avšak i tento vztah je spíše filosofický, pro psychologii málo fenomenologický. Uvádí jako znak spirituality hledání smyslu, jednoty, propojenosti a nejvyššího lidského potencionálu, spiritualitu nachází v přesvědčení o vyšší síle přesahující člověka a spojuje ji s intenzitou prožitku. Za zcela zvláštní spirituální kvalitu považuje volní prožitek existenciálně zavazujícího rozhodnutí. *„Je zřejmé, že chceme-li spiritualitu psychologicky konkretizovat, zdaleka nevystačíme s jedním pojmem, který by vystihl její podstatu“* (ŘÍČAN, 2007, s. 45).

Mnohostranný model spirituality v pojetí nestatického fenoménu, který odmítá spiritualitu jako prožitek emocí v představě náboženství, přišel v roce 2012 religionista Vojtíšek a popsal ji v sedmi propojených rovinách:

1. **Předpoklady** – jsou utvářeny naukami a filosofiemi udávajícími vysvětlení a smysl světa či života. Z různých úhlů o nich hovoří teologie, antropologie, kosmologie, atd.

2. **Obřady** – přenášejí předpoklady do praxe. Svou formu získávají přes individuální praktiky (např. modlitba, meditace) či skupinové (např. poutě). Typické jsou pro ně posvátná místa, specifická období roku, charakteristická gesta, jazyk, roucha, hudba, atd.

3. **Normy a hodnoty** – pro spirituálního člověka utváří kritérium pro jeho činy prostřednictvím svědomí. Tyto hodnoty a normy totiž vnímá jako danost, která nepochází od člověka, ale z vyšší – božské – přirozenosti. Můžeme se setkat s tím, že zcela nahradí právní systém státu.

4. **Vyprávění** – prostřednictvím výrazných osobností, svatých a jejich životních příběhů, mýtů či legend si lidé předávají po staletí svá životní přesvědčení. Tato vyprávění jsou inspirací pro nauky, obřady i hodnoty.

5. **Zážitky** – jsou nedílně spojeny se spirituálním životem, jsou cestou k nalezení duchovních hodnot. Jejich smysl je často vysvětlen v rámci konkrétních nauk, etiky a tím je zakomponován do praxe. Cesta k nim může vést např. pomocí obřadů, individuálních praktik či posvátných vyprávění.

6. **Společenství** – nauky, obřady, normy a hodnoty, vyprávění a i spirituální zážitky mají jeden společný jmenovatel, tím je společenství, ve kterém se odehrávají a zachovávají. Vnímat sebe jako součást společenství je dalším znakem spirituality.

7. **Tvořivost** – Završení všech rovin spirituality je zastřešeno tvořivostí, ať už uměleckou nebo materiální. Míní se tím vztah k posvátnu v podobě hudby, obrazů, či obecně umění, které vyjadřují jednotlivci, nebo probíhá jejich stmelím. Svou roli sehrávají při obřadech či nejrůznějších společných setkáních, kdy podtrhují atmosféru ať už místa nebo zážitku samotného (cit. dle JANŠTOVÉ, 2015).

Interpretace jsou založené na zdánlivě racionálních principech. V souvislosti s danou problematikou se může zdát, že religie stojí proti vědě, v našem pojetí tomu tak není a náboženství spolu s filozofií formulují otázky vědy podmíněné lidskou touhou.

Je možné, že kritickým uvažováním a důslednou analýzou jednou odpovíme i na otázky, na které neznáme odpověď. My však víme, že za našich životů a ani o mnoho generací později to nejspíš nebude a musíme čelit nejistotě naší existence. Magické myšlení se tedy může zdát jako jedna ze schůdných alternativ, která nám pomáhá vnímat svět jako smysluplný a kde můžeme pak najít své místo v lidském společenství a vesmírném řádu.

## **4.2 Čím nás racionální myšlení omezuje a co nám přináší**

Celý vývoj společnosti ovlivnila křesťanská věrouka a působení církve, která měla silně formující vliv. Je otázkou, jak by se historie racionálního a vědeckého myšlení odehrávala za podmínek zcela liberálního prostředí. Z tohoto důvodu jsem v závěru práce použil dva vybrané přístupy k fenoménu racionality, které se oba váží k osobám působícím i v teologickém a religionistickém prostoru. Zřejmé je, že vědecký vývoj a posilování kritického myšlení je neohrazené a bude lidstvo provázet i nadále za jakýchkoliv společenských podmínek.

V následujícím textu uvedu dva zajímavé přístupy k fenoménu racionálního myšlení, které nebývají řazeny mezi základní informace, avšak se mi jeví jako velmi podnětné. Jedná se o názory známých českých myslitelů Jana A. Komenského a Otakara A. Fundy, u nichž je společné rovněž jejich teologické působení.

### 4.2.1 Přístup k racionálnímu myšlení J. A. Komenského

Jan Amos Komenský ve svém konceptu vzdělávání zdůrazňuje inspirativnost přírodních jevů, jejichž pečlivým sledováním lze odkrývat další poznatky. V přírodě je obsažena nejen harmonie, ale i logika a pevný řád věcí, jehož pochopením lze vědecky postupovat kupředu.

Bylo-li primární zkoumání důkladné, lze tyto poznatky aplikovat i do jiných oblastí a výrazně tak posílit vědomostní a poznávací rádius. Racionální způsob poznávání by se však měl stát i zábavou, jak alegorizuje svým známým mottem a názvem slavného díla „*Schola Ludus*“, Škola hrou (KOMENSKÝ, 1948, s. 21).

Komenský usiloval o celoživotní vzdělávání s nejširším možným rozsahem, což vyjádřil ve svém konceptu vševýchovy. Zdůrazňoval potřebnost dodržování několika zásad, mezi něž spadá zásada názornosti, zásada systematičnosti a soustavnosti, zásada aktivity, zásada trvalosti, neboť efekt by měl být doživotní, zásada přiměřenosti, resp. přizpůsobování.

Sděluje, že „*toužíme, aby všichni lidé se stali vševědci (...), aby rozuměli učlenění věcí, myšlenek a řeči, aby rozuměli cílům, prostředkům a prováděcím způsobům všeho konání (...) a aby uměli rozlišovat podstatné od nahodilého, lhostejné od škodného ve všem vybíhajícím i zabíhajícím jednání (jakož i v myšlení a skutcích)*“ (KOMENSKÝ, 1948, s. 22-23).

### 4.2.2 Kritická racionalita Otakara A. Fundy

Podnětný je v problematice konceptu racionálního myšlení i přístup filozofa, religionisty, kněze, překladatele a pedagoga Otakara A. Fundy. Funda byl zastáncem jak teologické myšlenkové oblasti, tak i té racionální. Teologii vnímá jako kontinuální tenzi mezi dimenzí kritického myšlení a katechismem i vlastním křesťanským životem, jehož praktický význam vždy zdůrazňoval. Nicméně sám považuje za nejdůležitější snahu o udržení objektivního přístupu při řešení problémů (cit. dle PAITLOVÉ, ed., 2015, s. 11-18).

V sekularizované době pak Funda představuje dva póly působení v uvažování takto: ateistické, avšak humanisticky existenciální myšlení, které nahrazuje dosavadní myšlení teologické a myšlení kritické. Nastoluje se tak nová dvojice humanismus versus kritická racionalita. Funda tak ve výsledku zdůraznil kritický filozofický racionalismus na úkor teologie, čímž dosáhl silného obratu (cit. dle PAITLOVÉ, ed., 2015, s. 16-17).

Zdůrazňoval rovněž potřebnost demytologizace víry a její předmětnou existenciální reflexi, usiloval i o zprostředkování evangelijních textů odlehčenou formou čtenářům z ateistického či agnostického prostředí. Obával se, že katechismus a věrouka svým značně rigidním slovníkem může mnohé zájemce již v samém počátku odradit (tamtéž).

Funda však kritickou racionalitu nepovažoval za „pouhé „*techné*“, ale i ze „*sofrósyné*“, jež představuje komplexní reflexi skutečného intelektu a stává se tak naplněnou entitou ( cit. dle PAITLOVÉ, ed., 2015, s. 17). Rovněž byl inspirován dílem svého oblíbeného autora Hanse Alberta, který spatřuje obdobné tenze v relaci existenciality a racionality.

Dle Fundy se rovněž střet existenciality a racionality stane trvale přítomným evropským tématem, které bude v budoucnosti ve společnosti stále rezonovat. Sděluje, že „*v době hlubokých otřesů evropské identity a vzdělanosti jsem přesvědčen, že nic lepšího k řešení našich problémů, než kritickou racionalitu nemáme*“ (cit. dle PAITLOVÉ, ed., 2015, s. 14).



## 5 ZÁVĚREČNÁ ÚVAHA

Myšlení nejenže pomáhá utvářet lidskou řeč a funguje s ní ve vzájemné neustálé interakci, ale jeho charakteristika může mnohé vypovídat o aktuálním stavu člověka, z hlediska psychologického a psychiatrického se pak jedná zejména o možnost detekce určitých psychopatologických rysů v kognici, mezi něž lze z odborného hlediska řadit taktéž projevy takzvaného magického myšlení. Právě na základě přítomnosti jeho prvků v rámci kognitivních procesů jedince má vliv na narušení normality jeho fungování, a to jak z pohledu statistického, tak také zdravotního, sociokulturního, ideálního a skupinového (SLOWÍK, 2007, s. 25).

Z hlediska měřítka individuálního však magické myšlení nemusí dle názorů některých odborníků znamenat překážku, pouze představuje jiný způsob náhledu na svět a zákony jeho fungování (KOUCKÁ, 2014). Taktéž funkční hledisko náhledu na normalitu ve spojení s magickým myšlením může být sporné, a to s ohledem na konkrétní okolnosti, v nichž se jedinec nachází (SLOWÍK, 2007, s. 25).

Racionalita jako kategoriální myšlení nám nestačí na uchopení naší celistvosti a skutečnosti světa. Neuvědomělé pochopení, které se integruje v rovině smyslově představitelných a vnímatelných vlastností s naším vědomím a představuje základ lidského poznání, je ve své podstatě magické. Existence je, dle mého názoru, východiskem veškerého poznání, zkušenosti, ale také usilování a svobody.

Patočka k tomu dodává: „ *Obtíž existence je v tom, že nám chybí její objektivní pojem. Ale potom jak o ní myslet, jak se o ní vyjadřovat, vždyť podstata pojmu je přec a právě v objektivitě, v tom, že myšlenka je fixována tak, že v ní myslíme všichni stejně, nejen stejně, nýbrž totéž. A na myšlení téhož spočívá všechno naše vědění, všechna věda se svou předmětnou jasností a věcnou účinností. Jenže můžeme říci, člověk myslí i mimo vědu, myslí pak jen bez této jasnosti a účinnosti, která musí každého stejně*

*přesvědčovat. Lidé mysleli od prvopočátku, dokud neměli ani filosofii, ani vědu v soustavném smyslu, v mýtech, vyprávěních, básnických výtvorech. Mysleli v citech a intuicích, v uměleckých dílech jako jeskynní malby, v rituálním jednání, kterým se člověk nějak vztahuje k univerzu a stmeluje společenství s jinými, jako je tanec, obřad, magický úkon. V tom všem může být obsažen hluboký smysl, může to mít v jistém ohledu význam pravdy, není-li pravda pro nás jen objektivní myšlenkový útvar, soud a teorie, nýbrž určité porozumění, které nás již prvotně orientuje v žití a bytí“ (PATOČKA, 1979, s. 682).*

Mezi všemi způsoby lidského myšlení a poznávání mají magické i racionální myšlení jedno společné – řád světa a reality, přírody a všeho toho, co je předmětem poznávání, je svou podstatou charakterizováno jako deterministické. Věda i magie se shodují na tom, že každá příčina vyvolá následek, lze tedy s následkem vždy počítat jako se zákonitým.

Racionálně můžeme provést řadu operací a vypočítat pravděpodobnost dané události, pracujeme s obecnými modely různých částí reality, které jsou vzájemně omezené a uzavřené do souvislostí. Již ale nedokážeme vysvětlit, proč se něco stalo právě tímto způsobem právě tomuto člověku, zde odkážeme na náhodu, která je proto pevně svázána s vědeckým myšlením a která tvoří pevnou hranici mezi myšlením magickým a vědeckým.

Prolínání různých způsobů a principů poznání a myšlení si zaslouží další samostatné pojednání. Komplementarita magického a racionálního myšlení v kombinaci ahistorického s historickým ukazuje složitost lidského poznání a lidských ambicí k ovládnutí životního prostoru a vzájemně se prolínající prvky myšlení na konkrétním společenském a kulturním pozadí.

## ZÁVĚR

V průběhu studia informací k práci jsem narazil na několik témat, která jsem mohl ve své bakalářské práci uchopit, vzhledem k rozsahu práce, jen okrajově, avšak mě zaujala natolik, že bych je podrobil dalšímu zkoumání v souvislosti s magičností v životě člověka. Jedná se především o orientaci v naší existenci, především pak podle kvaternality Junga, se zaměřením na intuici, která nám říká, odkud věci pocházejí a kam směřují, což je jeden z hlavních procesů individualizace, kterým se dovršuje celistvost osobnosti.

Někteří lidé označují intuici za „hlas Boží“, protože nám dává poznat něco, co je vyšším druhem poznání. Je nutné rozlišit pojmy jako je víra a intuice ve vztahu k myšlení a emocím. Z tohoto důvodu jsem se snažil v práci ukázat, že racionální i magické myšlení sdílejí mnoho společného a za určitých podmínek se kategoriální hranice popsaných komponent dané komplementarity prolínají, nebo dokonce zanikají. Zmíněné orientaci pak nejlépe vyhovuje pojem magičnost. V souvislosti se zmíněnou kvaternalitou (vnímání – myšlení – cítění – intuice) se nabízí výzkum magického prožívání s důrazem na vnímání a intuici. Kvůli složitosti dané problematiky by však bylo potřeba velké množství dat a některé neurobiologické poznatky by mohly část konstruktů vyloučit a pohled zjednodušit (na úkor složitější terminologie).

Ve studovaných textech jsem narazil převážně na patologické a vývojové pojetí magického myšlení, které se ukázalo jako relativní, neboť ani jeden přístup nedokáže daný jev dostatečně vysvětlit, proto je potřeba jej dále popsat.

Mojí hypotézou je, že magičnost je přirozeným znakem naší existence, který může za určitých okolností vyústit i v patogenní projevy – tyto bych formuloval, vzhledem ke specifčnosti magického myšlení jako ztrátu odpovědnosti a identity, nebo jako složitý obranný mechanismus.

Rozklíčování tohoto procesu by mohlo přinést nový pohled (nebo alespoň jasnější a zřetelnější definici) v psychopatologii, popřípadě návrh strukturálního modelu magického myšlení nebo dokonce vlastní teorii.

Pro stanovení své teorie v mé budoucí diplomové práci jsem sestavil následující otázky:

Kdy se pojem stává magickým?

Proč vzniká právě takové magické myšlení? Čím je podmíněno?

Jak se vyvíjí magičnost v čase u dospělého jedince a v jakých situacích?

Jaká je úspěšnost intuice a čím je podmíněna?

Je intuice vírou nebo pouze jejím aspektem?

## SOUHRN

Práce se zabývá prolínáním racionálního a magického myšlení v životě člověka. Problematika je tak rozsáhlá, že komplexní pojetí obou typů myšlení a jejich prolnutí na možných úrovních přesahuje předepsaný rozsah vymezený pro práci bakalářskou, přesto se autor o to pokusil.

Touha rozumět dění kolem sebe je odevždy lidskou vlastností, a - aby se mohl člověk cítit bezpečně - potřebuje chápat zákonitosti tohoto dění. Proto hledá člověk souvislosti a vztahy a snaží se události smysluplně uspořádat. O to se snaží myšlení, ať už racionální, nebo magické.

Na první pohled se může zdát, že racionální myšlení je opozitem myšlení magického, ale není tomu tak. I magické myšlení obsahuje logiku, ale ani čistě logická úvaha nezaručuje pravdivé poznání a naopak – i užitečné poznání může vzniknout při nerespektování logiky.

Autor se snažil v práci ukázat, že racionální myšlení není zcela oddělenou složkou myšlení od myšlení magického. V naší západní civilizaci se v současnosti snažíme magické myšlení potlačit, ale přesto se setkáváme s tím, že racionalita sama o sobě vždy nestačí. Proto se autor zaměřuje na spiritualitu, která každého z nás ovlivňuje. Rovněž zvolil dva racionální přístupy, které vycházejí z historického kontextu racionálního myšlení, tedy i z náboženství.

Cílem této práce bylo ukázat propojování definovaných pojmů, charakteristických pro moderní mentalitu a naši západní kulturu, a uvést je do souvislostí, ze kterých pak vyplynula hypotéza pro další bádání – tedy o magičnosti, jako přirozeném znaku naší existence, se zaměřením na intuici.

## LITERATURA

1. ARISTOTELÉS. *Metafyzika*. Přeložil Filip KARFÍK. Praha: OIKOYMENH, 2015. Edice Oikúmené. ISBN 978-80-7298-209-7.
2. BAŠTECKÁ, Bohumila a Petr GOLDMAN. *Základy klinické psychologie*. Praha: Portál, 2001. INSN 80-7178-550-4.
3. BUTTERFIELD, Herbert. *The Origins of Modern Science, 1300–1800*. 3. vyd. New York: Macmillan, 1959.
4. DEMJANČUK, Nikolaj a Břetislav FAJKUS, ed. *Kultura a vědecká racionalita*. [Sborník]. Dobrá Voda u Pelhřimova: Aleš Čeněk, 2002. ISBN 80-86473-24-4.
5. DESCARTES, René. *Rozprava o metodě*. 3.vyd. Praha: Svoboda, 1992. ISBN 80-205-0216-5.
6. EYSENCK, Michael W. a Mark T. KEANE. *Kognitivní psychologie*. Praha: Academia, 2008. ISBN 978-80-2001-559-4.
7. FAJKUS, Břetislav. *Filosofie a metodologie vědy: vývoj, současnost a perspektivy*. Praha: Academia, 2005. ISBN 80-200-1304-0.
8. FREUD, Sigmund. *Totem a tabu: o podobnostech v duševním životě divocha a neurotika*. Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 1997. ISBN 80-86123-01-4.
9. FUNDA, Otakar, A. Příběh kritického směřování. In: Jitka PAITLOVÁ, ed. *Po cestách kritického myšlení*. Praha: Karolinum, 2015, s. 11-18. ISBN 978-80-246-2933-9.
10. HARTL, Pavel. *Stručný psychologický slovník*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-803-1.

11. HARTL, Pavel a HARTLOVÁ, Helena. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-303-X
12. HAY, Louise L. *Miluj svůj život: osobní příručka*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3956-4.
13. HERDER, Johann Gottfried., ed., PATOČKA, Jan a PRAŽÁK Albert. *Vývoj lidskosti*. Praha: J. Laichter, 1941.
14. HOLZBACHOVÁ, Ivana. *Filozofické a metodologické problémy vědy*. Vyd. 2. Brno: Masarykova univerzita, 2000. ISBN 80-210-2394-5.
15. KLUCKÁ, Jana a Pavla VOLFOVÁ. *Kognitivní trénink v praxi*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2608-3.
16. KOMENSKÝ, Jan Amos. *Vševýchova: Pampaedia*. Přeložil Josef HENDRICH. Praha: Státní nakladatelství, 1948.
17. KOSÍK, Karel. *Dialektika konkrétního: Studie o problematice člověka a světa*. Praha: ČSAV, 1965.
18. KUHN, Thomas S. *Struktura vědeckých revolucí*. Praha: OIKOYMENH, 1997. Edice Oikúmené. ISBN 80-86005-54-2.
19. LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2007. ISBN 80-247-1284-9.
20. NAKONEČNÝ, Milan. *Encyklopedie obecné psychologie*. 2., rozš. vyd. Praha: Academia, 1998. 80-200-0625-7.
21. NAKONEČNÝ, Milan. *Psychologie osobnosti*. Praha: Academia, 1995a. ISBN 80-200-0525-0.
22. NAKONEČNÝ, Milan. *Lexikon psychologie*. Praha: Vodnář, 1995b. ISBN 80-85255-74-X.
23. PARK, Katherine and DASTON, Lorraine. *The Cambridge History of Science: Early Modern Science*. New York: Cambridge University Press, 2008. ISBN 978-0-521-57244-6.

24. PIAGET, Jean. *The child's conception of the world*. Totowa: Rowman & Littlefield, 1929. ISBN 0-8226-0213-x.
25. POPPER, Karl R. *Logika vědeckého bádání*. Praha: OIKOYMENH, 1997. Edice Oikúmené. ISBN 80-86005-45-3.
26. PUGNEROVÁ, Michaela a Jana KVITOVÁ. *Přehled poruch psychického vývoje*. Praha: Grada, 2016. ISBN 978-80-247-5452-9.
27. ŘÍČAN, PAVEL. *Psychologie náboženství a spirituality*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-312-3.
28. SHAPIN, Steven. *The scientific revolution*. Chicago, IL: University of Chicago Press, 1996, The Challenge to a Human-centered Universe. ISBN 0226750213.
29. SILLAMY, Norbert. *Psychologický slovník*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2001. ISBN 80-244-0249-1.
30. SLOWÍK, Josef. *Speciální pedagogika*. 1997. ISBN 80-200-0625-7.
31. SLOWÍK, Josef. *Speciální pedagogika*. Praha: Grada, 2007. ISBN 9788024717333.
32. STERNBERG, Robert J. *Kognitivní psychologie*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-376-5
33. SVOBODA, Mojmír, ed., Eva ČEŠKOVÁ a Hana KUČEROVÁ. *Psychopatologie a psychiatrie: pro psychology a speciální pedagogy*. Praha: Portál, 2006. ISBN 807-367-154-9.
34. ŠPELDA, Daniel. Mundus novus a kosmografická tradice. *Kuděj: Časopis pro kulturní dějiny*. 2011, roč. 12., č. 1. ISSN 1211-8109.
35. VOKURKA, Martin, HUGO, Jan aj. 2008. *Velký lékařský slovník*. 8. aktualiz. vyd. Praha: Maxdorf. Edice Jessenius, s.32, 216, 537, 659, 1001. ISBN 978-80-7345-166-0.



36. VONDRÁČEK, Vladimír, DOBIÁŠ, Jan, DIAMANT, Jiří a URBAN, Eduard, ed.. *Lékařská psychologie*. Praha: Státní zdravotnické nakladatelství, 1969.
37. WINDELBAND, Wilhelm. Štrasburský rektorský prejav. In: I. HRUŠKOVSKÝ a M. ZIGO, ed. *Antológia z diel filozofov. Pozitivismus, voluntarizmus, novokantovstvo*. Bratislava: Vydavateľstvo politickej literatúry, 1967.

### **Internetové prameny**

1. HALLY, Thomas a Petr PSUTKA. Myšlení kritické a kreativní. *MENSA. International Journal* [online]. 2011, No. 555 [cit. 2017-03-12]. Dostupné z URL:  
[http://casopis.mensa.cz/veda/mysleni\\_kriticke\\_a\\_kreativni.html](http://casopis.mensa.cz/veda/mysleni_kriticke_a_kreativni.html)
2. *Klasifikace oblastí vědy a technologií* (Frascati manuál 2002, OECD 2007) [online]. ©2017 [cit. 12.3.2017]. Dostupné z URL:  
<https://www.czso.cz/documents/10180/20568887/960111p06.pdf/7b534ef7-0d5e-4685-bf0b-4502da025b72?version=1.0>.
3. KOUCKÁ, Pavla. Síla magického myšlení. *Psychologie.cz* [online]. ©2014 [2017-05-17]. Dostupné z URL:  
<https://psychologie.cz/sila-magickeho-mysleni/>.

### **Nepublikované spisy**

PATOČKA, Jan, *Fenomenologické spisy II: Co je existence*. Praha, Samizdat. 1979.

### **Závěrečné práce**

1. JANŠTOVÁ, Eva. *Spiritualita a duševní zdraví*. Brno, 2015. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Filosofická fakulta - Psychologický ústav. 2015. Vedoucí práce: PhDr. Alena Slezáčková, Ph.D.
2. TENGLEROVÁ, Eva. *Magické myšlení u dospělého člověka v současnosti*. Bakalářská práce. Praha, 2013. Pražská vysoká škola psychosociálních studií. Vedoucí práce: MUDr. Olga Dostálová, CSc.

## **BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE**

**Jméno a příjmení autora:** Tadeáš Samuel Zborník

**Studijní program:** Psychologie

**Studijní obor:** Psychologie

**Název práce:** Vztah mezi racionálním a magickým myšlením v životě člověka

**Počet stran (bez příloh):** 57

**Celkový počet stran příloh:** 0

**Počet titulů české literatury a pramenů:** 33

**Počet titulů zahraniční literatury a pramenů:** 4

**Počet titulů nepublikovaných spisů:** 1

**Počet internetových odkazů:** 3

**Počet titulů závěrečných prací:** 2

**Vedoucí práce:** MUDr. Olga Dostálová, CSc.

**Rok dokončení práce:** 2017



## Posudek vedoucího/oponenta bakalářské práce na Pražské vysoké škole psychosociálních studií

Jméno a příjmení studenta: Tadeáš Samuel Zborník

Obor studia: psychologie

Název práce: Vztah mezi racionálním a magickým myšlením v životě člověka

Vedoucí práce: MUDr. Olga Dostálová, CSc.

### Technické parametry práce:

Počet stránek textu (bez příloh): 57

Počet stránek příloh: 0

Počet titulů v seznamu literatury: 43

0**	1	2	3	4
-----	---	---	---	---

### Výběr tématu

Závažnost tématu

		2		
--	--	---	--	--

Oborová příléhavost tématu

	1			
--	---	--	--	--

Originalita tématu a jeho zpracování

		2		
--	--	---	--	--

### Formální zpracování

Jazykové vyjádření (respektování pravopisné normy, stylistické vyjadřování, zvládnutí odborné terminologie)

	1			
--	---	--	--	--

Práce s odbornou literaturou a prameny (citace, parafráze, odkazy, dodržení norem pro citace, cizojazyčná literatura)

	1			
--	---	--	--	--

Formální zpracování (jasnost tématu, rozčlenění textu, průvodní aparát, poznámky, přílohy, grafická úprava)

		2		
--	--	---	--	--

### Metody práce

Vhodnost a úroveň použitých metod

0				
---	--	--	--	--

Využití výzkumných empirických metod

0				
---	--	--	--	--

Využití praktických zkušeností

0				
---	--	--	--	--

### Obsahová kritéria a přínos práce

Přístup autora k řešení problematice (samostatnost, iniciativa, spolupráce s vedoucím práce)

	1			
--	---	--	--	--

Naplnění cílů práce

		2		
--	--	---	--	--

\*\* 0 – nehodnoceno; 1 – výborně; 2 – velmi dobře; 3 – dobře; 4 – neprospěl/a

Vyváženost teoretické a praktické části  
v daném tématu

0				
---	--	--	--	--

Návaznost kapitol a subkapitol

		2		
--	--	---	--	--

Dosažené výsledky, odborný vklad, použitelnost  
výsledků v praxi

0				
---	--	--	--	--

Vhodnost prezentace závěrů práce  
(publikace, referáty, apod.)

		2		
--	--	---	--	--

Otázky a náměty k diskusi při obhajobě:

Podle otázek, jež jste si položil na konci práce, lze usoudit, že se budete chtít tímto tématem zabývat i v diplomové práci. Můžete nám blíže popsat, jak byste chtěl nadále postupovat?

Vidí autor sám nějaké nedostatky práce a jak by se jich pro příště vyvaroval?

Celkové hodnocení práce (klady, nedostatky):

Práce je teoretická, téma je pojato ze širšího hlediska vývoje racionálního a magického myšlení lidské společnosti jako celku, nikoli z hlediska jednotlivce. Autor rozdělil zvolené téma na tři části. V první části správně vymezuje pojmy, s nimiž pracuje, uvádí rozdíl mezi racionalitou, racionalismem a racionalizací, zmiňuje se o kreativním myšlení, vymezuje magické myšlení a emoce. Dále se pak zde zabývá normalitou z různých hledisek (statistiky, zdravotnictví, psychologie, schopnosti adaptability a kultury). V této kapitole se zmiňuje o pracích 19 autorů. Druhá část pojednává o několika zásadních etapách historického vývoje racionálního myšlení a rozvoje vědy, uvádí strukturu racionálního myšlení a klasifikaci vědy, zmiňuje se též o filosofii vědy. Dále pak rozebírá strukturu magického myšlení a jeho vývoje, také jeho psychopatologie. Další kapitola pak se zabývá klady a zápory obou typů myšlení, zmiňuje se o spiritualitě a uvádí příklad kritického myšlení jeho dvou významných představitelů. V úvaze a závěru projevuje autor srovnání i vlastní názory. Na konci autor formuluje otázky k tomuto tématu, kterými by se případná další práce měla zabývat.

Spolupráce s autorem probíhala úspěšně, pracoval s entuziasmem a samostatně.

Výtka: Autor téma příliš rozšířil, např. zařazení normality, historický vývoj myšlení nebo dělení věd. Následkem toho pak místy nemůže proniknout do hloubky problému.

I když je teoretická práce povolena, přesto je určitým nedostatkem nepřítomnost praktické části.

Literatury však uvedl autor dostačující množství a i úroveň jeho práce odpovídá požadavkům na samostatnou teoretickou bakalářskou práci. Vzhledem k upřímné snaze autora hodnotím jeho práci níže uvedeným způsobem.

Doporučení k obhajobě: doporučuji

Navrhovaná klasifikace:

Velmi dobře

Datum, podpis:

7. 9. 2017

MUDr. Olga Dostálová, CSc.

**Posudek oponenta bakalářské práce  
na Pražské vysoké škole psychosociálních studií**

Jméno a příjmení studenta: Tadeáš Samuel Zborník

Obor studia: psychologie

Název práce: **Vztah mezi racionálním a magickým myšlením v životě člověka**

oponent\* práce: doc. PhDr. Jaroslav Kořa

**Technické parametry práce:**

Počet stránek textu (bez příloh): 57

Počet stránek příloh:

Počet titulů v seznamu literatury: 38

0**	1	2	3	4
-----	---	---	---	---

**Výběr tématu**

Závažnost tématu

		x		
--	--	---	--	--

Oborová příléhavost tématu

	x			
--	---	--	--	--

Originalita tématu a jeho zpracování

		x		
--	--	---	--	--

**Formální zpracování**

Jazykové vyjádření (respektování pravopisné normy, stylistické vyjadřování, zvládnutí odborné terminologie)

	x			
--	---	--	--	--

Práce s odbornou literaturou a prameny (citace, parafráze, odkazy, dodržení norem pro citace, cizojazyčná literatura)

	x			
--	---	--	--	--

Formální zpracování (jasnost tématu, rozčlenění textu, průvodní aparát, poznámky, přílohy, grafická úprava)

		x		
--	--	---	--	--

**Metody práce**

Vhodnost a úroveň použitých metod

x				
---	--	--	--	--

Využití výzkumných empirických metod

x				
---	--	--	--	--

Využití praktických zkušeností

x				
---	--	--	--	--

**Obsahová kritéria a přínos práce**

Přístup autora k řešené problematice (samostatnost, iniciativa, spolupráce s vedoucím práce)

x				
---	--	--	--	--

Naplnění cílů práce

		x		
--	--	---	--	--

Vyváženost teoretické a praktické části v daném tématu

x				
---	--	--	--	--

\*\* 0 – nehodnoceno; 1 – výborně; 2 – velmi dobře; 3 – dobře; 4 – neprospěl/a

Návaznost kapitol a subkapitol

		x		
--	--	---	--	--

Dosažené výsledky, odborný vklad, použitelnost výsledků v praxi

x				
---	--	--	--	--

Vhodnost prezentace závěrů práce (publikace, referáty, apod.)

		x		
--	--	---	--	--

Otázky a náměty k diskusi při obhajobě:

Proč by se psycholog měl v současné době zabývat studiem vztahů mezi magickým myšlením a racionalitou?

Je nějaký vztah mezi schizofrenií a magickým myšlením? A jak se toho magické myšlení v schizofrenii projevuje? Je třeba jej učinit součástí terapie nebo jej naopak respektovat jako takové?

Obsahuje myšlení člověka v postmoderní epoše prvky magického myšlení – a jaké asi?

Celkové hodnocení práce (klady, nedostatky): Autor si vybral efektivní a nosné téma vztahu mezi magickým a racionálním myšlením. Do poměrně rozsáhlého exkurzu o racionálním myšlení vložil kapitoly o jeho historii, ale i o pojetí normality. Do dalšího oddílu věnovaného magickému myšlení vložil subkapitoly o vědě a filosofii vědy, subkapitolu o magickém myšlení z hlediska evoluce a psychopatologie. Poslední oddíl práce, který by mohl být označen jako pokus o výklad vztahu magického a racionálního začíná odstrašujícím názvem „Klady a zápory racionálního a magického myšlení“; naštěstí se v ní nějaké hodnotící úvahy ohlášené v nadpisu téměř neobjevují. Zato je do ní složena subkapitola o spiritualitě a dále o omezení a přínosu racionálního myšlení, kde se autor opírá o zcela náhodně vybrané dva myslitele: J. A. Komenského (!?) a O. F. Fundu (!!). Následující tři subkapitoly, které v roztržité podobě suplují ucelené a dobře postavené závěry práce – a to jsou subkapitoly „závěrečná úvaha“, „závěr“ a „souhrn“.

K práci lze vznést některé připomínky. Descartes není objevitelem dedukce (ta pochází z antické vědy a logiky) (s. 28); Windelbandt dělil vědy na nomotetické a idiografické (viz s. 30) a Frascatiho klasifikace věd uvedená na s. 30 je dosti svévolná a těžko udržitelná (zde autor mohl užít kritickou racionalitu popisovanou v úvodu jeho práce). Za velice překerní lze považovat tvrzení, kterým začíná kapitola na 42: „Podstatou magického myšlení je víra v přímé souvislosti tam, kde ve skutečnosti neexistují.“ (srv. např. s Humovou kritikou kauzality atd.)

Z hlediska obsahu: není zcela jasné, proč jsou vloženy výklady o dějinách vědy, o filozofii vědy (kap. 2. 4.), poměrně redundantní se mi jeví o kapitoly o spiritualitě, Komenském a Fundovi, přičemž poslední dvě se mi zdají navíc nevhodně vybrané vzhledem k dané problematice. Práce měla být více soustředěna na psychologický výklad nebo přímou komparaci magického a racionálního. (Autor se zcela jistě neseznámil s některými prameny – Nakonečného studie o srovnání magického a vědeckého přístupu ke světu in Acta ethnologica a s velkou studií Vondáčkovou o fantastickém a magickém apod.) V textu nakonec není ani projasněno, jak se magické myšlení projevuje u duševně nemocných, nebo důkladnější analýza toho myšlení u dětí. Závěr o budoucí DP není příliš šťastný...

Celkové hodnocení: Přes uvedené připomínky lze konstatovat, že práce je napsána kultivovaným jazykem, prošla pečlivými korekturami a je v ní nástin uvedené problematiky. I když mohla být koncipována přísněji a očesána o nadbytečné kapitoly, prozrazuje základní dobrý náhled na danou problematiku a ukazuje na poměrně široký výběr pramenů a literatury. Ocenit lze i snahu předložit vyváženou teoretickou studii a výraznější ambice autora. Předložený text splňuje požadavky na bakalářské práce a lze jej doporučit k obhajobě.

Doporučení k obhajobě: doporučuji  
Navrhovaná klasifikace: velmi dobře  
Datum, podpis: 7.9.2017

  
doc. PhDr. Jaroslav Koča